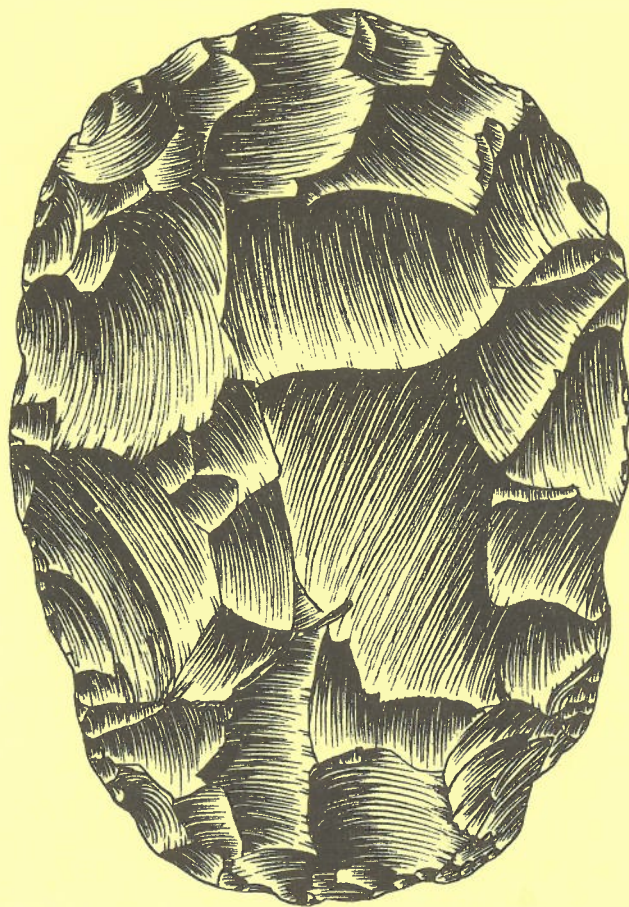

Archaeologische berichten

No. 2

ARCHAEOLOGISCHE BERICHTEN

NO 2.

INHOUD :

C.J.H.FRANSSEN : De kenmerken van stenen artefacten en
steencomposities in het proces Vermaning.

A.M.WOUTERS : OUD- en MIDDENPALAEOLITHISCHE werktuigen
uit de "CITRUSTRADITIE".

Bennekom / Lent 1978.

ARCHAEOLOGISCHE BERICHTEN

NO 2.

OMSLAG:

VUISTBIJL (LIMANDE)

Een van de vele vondsten uit de
concentratie "EEMSTER" 1974.
Vinder en collectie:T.VERMANING.

No part of this book may be translated or reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm, or any other means, without written permission from the publishers.

Verkrijgbaar door het storten van
f.12,50 op girorekening 826753
ten name van Dr.ir.C.Franssen,
Groenestraat No 34 te Bennekom.

DE KENMERKEN VAN STENEN ARTEFACTEN EN STEENCOMPOSITIES
IN HET PROCES TEGEN TJERK VERMANING.

door
Dr.Ir.C.J.H.Franssen.

INLEIDING.

Op 18 maart 1975 verscheen het Persbericht van drs D.Stapert, waarin hij de integere, vakbekwame en ervaren amateur-archaeoloog TJERK VERMANING beschuldigde van falsificatie en oplichting. Prof.H.T.Waterbolk van het Biologisch Archaeologisch Instituut te Groningen, verklaarde zich medeverantwoordelijk en daarmee verloochende hij zijn eigen publicaties (WATERBOLK en VAN DER WAALS, 1966; VAN DER WAALS en WATERBOLK, 1973 en WATERBOLK en STAPERT, 1974). Een ieder zal zich deze geruchtmakende zaak nog wel herinneren.

Als één der getuigen à decharge in het proces VERMANING heb ik mij moeten verdiepen in de betreffende ingewikkelde en hoogst gespecialiseerde materie, zoals primaire en secundaire kenmerken van artefacten, steencomposities enz. en daartoe moesten vele, vaak lijvige rapporten en publicaties worden doorgewerkt; verder dienden er contacten te worden gelegd met geologen en bodemkundigen. Ook werden er vele reizen naar Drenthe gemaakt om de plaatselijke omstandigheden te bestuderen.

Met het hoger beroep in Leeuwarden in zicht, wil ik thans de keerzijde van de medaille tonen en ik hoop hiermede een kleine bijdrage te leveren aan de volledige rehabilitatie van TJERK VERMANING, want er is nog geen enkel tegenwicht gegeven tegen de beschuldigingen van Stapert (1975).

Op het einde van zijn "Voorlopig Rapport" stelt STAPERT:

"De zaak heeft museale en wetenschappelijke aspecten, die door publicatie in pers en vakbladen kunnen en moeten worden toegelicht! Al in het eerstvolgend nummer van "Westerheem" (Nr.2-1975), meende dit "vakblad van en voor de amateur-archaeologie" het initiatief te moeten nemen, door het "Rapport Stapert" integraal te plaatsen. Men liet hiermee een der kundigste en ijverigste amateur-archaeologen nog voor er enig officieel onderzoek had plaatsgevonden, zonder slag of stoot vallen.

In deze en volgende publicaties zal worden aangetoond, dat het hier aangehaalde persbericht en andere door Stapert uitgebrachte rapporten en uitlatingen één aaneenschakeling zijn van onbewezen beweringen, verdachtmakingen en insinuaties.

Met nadruk wil ik verklaren, dat het niet in mijn bedoeling ligt iemand te beledigen of te kwetsen, ook STAPERT niet. Ofschoon de waarheid hard en onaangenaam kan zijn, kan zij niet beledigend zijn doch alleen verhelderend. Trouwens bijna alles, wat hieronder besproken zal worden, hebben A. Wouters en ikzelf destijds reeds onder ede voor de rechtbank te Assen verklaard. Ook heb ik toen de vakkennis van de "deskundigen" STAPERT en dr. E. GROENEVELD aangevochten en wat STAPERT betreft heb ik mijn betoog toegelicht met een aantal voorbeelden.

Wij leven gelukkig in een vrij land, waar persvrijheid en vrije meningsuiting zijn gewaarborgd. STAPERT heeft destijds zijn beschuldigingen herhaaldelijk en uitvoerig uiteengezet via de pers, televisie, radio en lezingen. Ik ben daarom blij, dat ik thans als verdediger ook mijn mening mag zeggen.

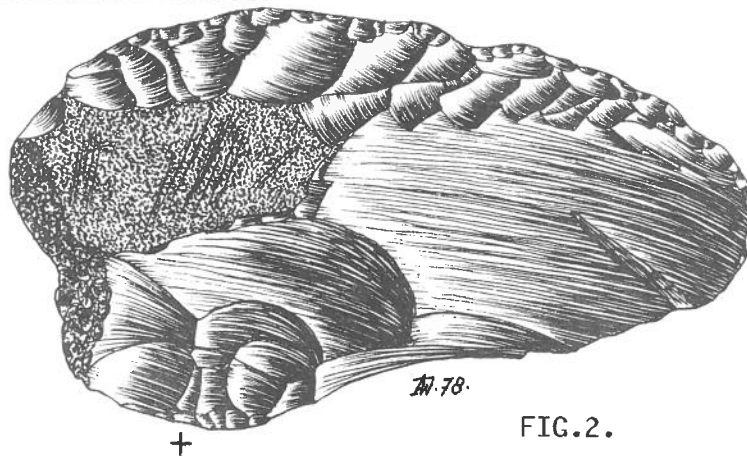
Deze publicatie moet worden gezien als een beknopte aanloop voor allerlei gegevens, die binnenkort door een collectief team in extenso gepubliceerd zullen worden.

Het is mij een groot genoegen mijn welgemeende dank te betuigen aan de heer A.M. WOUTERS voor de grote steun, die ik van hem heb mogen ondervinden. Hij heeft mij steeds met raad en daad terzijde gestaan. Letterlijk niets was hem te veel. Van de resultaten van zijn talrijke proeven stelde hij mij steeds meteen op de hoogte.

Vervolg pag.4.

SCHAVER (RACLOIR TRANSVERSAL)

Collectie:
T.Vermaning.
Vindplaats:
"EEMSTER"
1974.

L:55 mm.Br:95 mm.
D:19 mm.
Slaghoek:Niet meer
meetbaar.
Schrabberhoek:
60°.

Okergele tot grijsgele silex met een lichte silica-glanz.De uitstekende delen en ribben,zijn licht afgerond door Permafrost bewegingen.In diepere holttes zijn de ribben nog volledig scherp.In de Permafrost(onder invloed van solifluctie en kryoturbatie) vullen deze holttes zich met de omgevende matrix en kunnen dan niet meer deelnemen aan de slijping over of tegen bevroren grond.De cortexdelen op de dorsale zijde vertonen vrij diepe krasen,waarschijnlijk ontstaan tijdens het ijstransport van de "silexknol" in de Saale-ijstijd.Deze z.g. "DEMI-QUINASCHAVERS"komen voor in het Laat-Acheuléen en diverse Mousterientradities.

DE DESKUNDIGHEID VAN DRS D.STAPERT.

Spoedig nadat Stapert als geoloog was afgestudeerd, werd hij bij het Biologisch Archaeologisch Instituut van de Universiteit van Groningen tot archaeoloog benoemd.

Zijn doctorandus-titel en de naam van zijn beroep suggereren de buitenstaanders ten onrechte, dat hij een volleerd vakman en autoriteit was ten tijde van zijn in 1975 uitgebrachte "RAPPORT". In feite moest hij toen nog alles leren. Dit bleek helaas tijdens het proces VERMANING, want de heren rechters gingen ondermeer af op het persbericht en de rapporten en beweringen van de Groningse doctorandus. Dit kan men hen niet kwalijk nemen, want zij zijn juristen, die zich wel nimmer in de archaeologie hebben verdiept en dus geen ervaren vakman van een ondeskundige beginneling kunnen onderscheiden.

Dat STAPERT geen archaeologische achtergrond heeft, kan met de volgende voorbeelden geïllustreerd worden:

1. Hij stelde aan de hand van slechts zes geselecteerde, niet door VERMANING doch wel door amateurs gevonden werktuigen een theorie op, die geen wetenschappelijke basis heeft. Zelfs durft hij hieruit statistische gevolgtrekkingen te maken.

Toen de door VERMANING gevonden en verkochte artefacten daarin niet pasten, werden ze voor falsificaties uitgemaakt en werden de politie en de rechterlijke macht ingeschakeld. Op de theorie van STAPERT komen de heer Wouters en ik binnenkort uitvoerig terug in een wetenschappelijk tijdschrift.

2. De 100.000 (Acheuléen) tot 200.000 (Clactonien) jaar oudere artefacten uit de Urk/Vechel-formaties van de "Grebbeberg" in Rhenen, waren evenmin in overeenstemming met zijn theorie en daarom zouden het pseudo-artefacten zijn of zij konden niet oud zijn. (FRANSSEN en WOUTERS, 1977). Zodoende zijn enige typische Clactonienwerktuigen verloren gegaan. Intussen beschikken wij thans over vele honderden werktuigen van de Middenpleistocene mens van een zevental vindplaatsen en deze zullen binnenkort beschreven worden in samenwerking met enige buitenlandse experts.

3. De op pagina 13 onder 9 beschreven biface (FRANSSEN en WOUTERS, 1977) werd bij het tonen als een fraai gipsafgietsel eveneens voor een pseudo-artefact verklaard. Toen de heer E.N. TUIN te Nijmegen enige tijd later aan Stapert het origineel ter onderzoek gaf, werd het na enige maanden "studie?" wel als een echt werktuig herkend.

4. Een typische Middenpalaeolithische, te St. Geertruid gevonden biface (afb.:3) zou een neolithische "PIC" zijn wegens enige aanwezige slijpsporen op de ribben. De betreffende slijpsporen zijn echter ontstaan op een natuurlijke niet intentionele wijze tengevolge van bodembewegingen zoals bijv. kryoturbatie

BIFACE CORDIFORME. SG.-B. Tekst bij fig.3.

Blauwig gepatineerde grijze silex. Ribben gedeeltelijk afgesleten. Op de dorsale punt is zelfs een echt slijpvlakje aanwezig. (z.g. "Vermaningsporen")

De punt is reeds in de praehistorie afgesplinterd. Het artefact heeft bruinrode inkleuringen door aanraking met landbouwmachines.

Deze kleine vuistbijltjes komen vrij algemeen voor in de Middenpalaeolithische cultuurtradities.

Lengte: 84 mm. Breedte: 45 mm. Dikte: 25 mm.

Vindplaats: Plateau bij Savelsbosch. St. Geertruid. Vinder en collectie: J. v. d. BERG te Veldhoven. 1975.

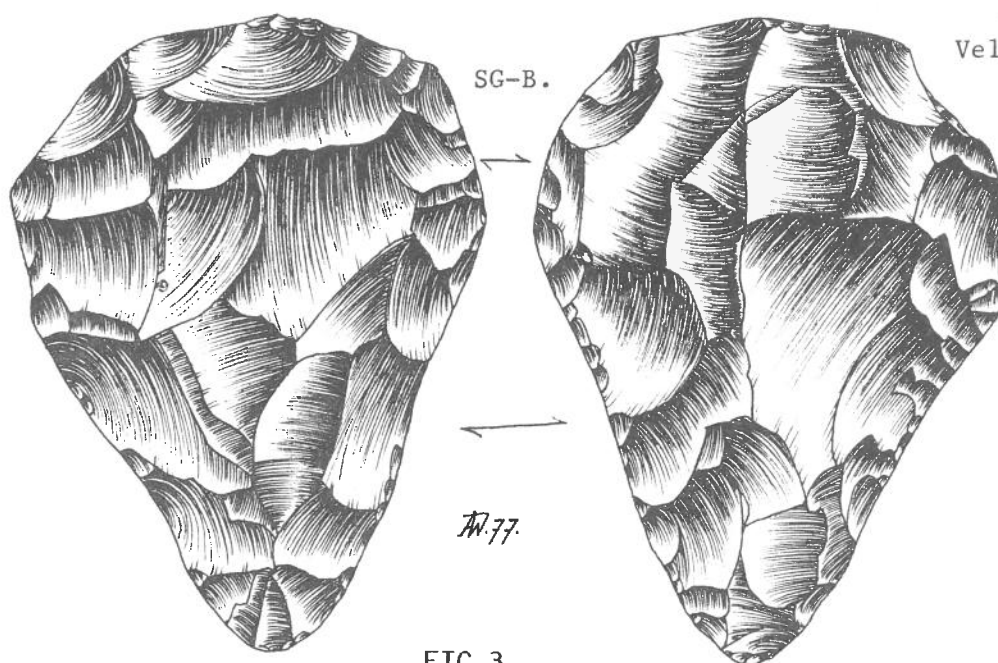

FIG. 3.

Het plateau bij het Savelsbosch is al jaren bekend als vindplaats van Middenpalaeolithische artefacten. Vooral op plaatsen waar het "Oude Hoogterras" (z.g. Niveau van St. Geertruid) boven de löss komt zijn deze oude artefacten te verwachten. De patinerings is erg afhankelijk van de mate waarin deze al dan niet in lössverplooiingen voorkomen.

Het betreft hier zeer waarschijnlijk een LAAT-ACHEULEEN met een grote Levallois-inslag, dat waarschijnlijk te situeren is in het Eemien of een der vroegste interstadialen van het Vroeg-Weichsel. We kennen van deze vindplaats al een tiental vuistbijlen. Ook Levalloiskernen en afslagen, alsmede limaces en schavers zijn algemeen.

Drs D. STAPERT determineerde deze biface als een wat klein en raar uitgevallen "pic". Het stuk is volgens hem NEOLITHISCH "want er bevinden zich een paar kleine slijpvlakjes op het voorwerp, alsof men begonnen is het te slijpen, maar daar direkt weer mee is gestopt." Op meerdere Middenpalaeolithen van deze vindplaats komen deze "onmiddellijk gestopte" slijpsporen voor. Mij zijn noch "pics", van deze vorm, noch "pics" met slijpsporen bekend. WAAROM HEEFT STAPERT DE SLIJPSPOREN OP DE BIFACES VAN VERMANING OOK NIET ALS NEOLITHISCHE SLIJPSPOREN BESCHREVEN? In No 3 van deze "BERICHTEN" zal de Heer A. M. Wouters deze vindplaats die veel overeenkomst heeft met OTRANGE in het Geerdal (Belgie) uitvoerig beschrijven.

en solifluctie en dit is juist het bewijs voor de Middenpalaeolithische ouderdom. (Zie tekstpagina bij fig.3.).

5. Een Middenpalaeolithisch artefact, dat zich in mijn verzameling bevindt, werd gesitueerd in de bronstijd.

6. Een aantal typische (gesteelde) Atérien-artefacten werden STAPERT getoond, doch hij kon ze niet thuis brengen.

7. Een bladspits ter lengte van 17 cm uit Klijndijk, werd als halffabrikaat van een sikkel gedetermineerd op grond van afwezigheid van windlak of kleurpatina.

8. Een vuistbijl van kwartsiet uit dezelfde omgeving werd afgedaan met: "Als het een vuistbijl van silex was, zou ik er wel wat over kunnen zeggen..." Elke archaeoloog indit specialisme, moet toch weten, dat kwartsiet een in het Oud- en Middenpalaeolithicum, veelvuldig gebruikte grondstof is geweest. Vuistbijlen uit kwartsiet komen in het aangrenzende Duitsland bijvoorbeeld veelvuldig voor.

9. Dat STAPERT geen archaeologische achtergrond heeft, zal straks blijken bij de behandeling van zijn onzinnige beweringen over de "falsificaties" van VERMANING.

Met bovenstaande voorbeelden zal voorlopig worden volstaan. Er zijn ook redenen om aan de geologische kennis van de "doctorandus" te twijfelen, of- schoon hij geologie als hoofdvak heeft gestudeerd.

Mevrouw CH. DELFIN-VAN MOURIK BROEKMAN vond een van een Clactonafslag gemaakt bifaciaal bewerkt artefact (FIG.4) in het hart van een Stuwwal op de grens van Rhenen en Veenendaal op een diepte van circa 20 meter. Om deze reden is het voorwerp te dateren vóór de stuwing gedurende de Saale-ijstijd (Riss). Volgens STAPERT kan het betreffende werktuig niet oud zijn en daarmee geeft hij wel een bewijs, dat zijn geologische kennis van het Stuwwallencomplex niet hoog kan worden aangeslagen. Het doet bovendien vreemd aan, dat een academicus tot een dergelijke uitspraak komt alvorens zich ter plaatse op de hoogte te hebben gesteld.

De vuursteen, die VERMANING voor zijn zogenaamde "vervalsingen" zou hebben gebruikt, kan hij volgens drs Stapert alleen maar hebben gehaald op het "VUURSTEENRESERVAAT" van Urk. (Deze tip kreeg Stapert van zijn medewerker Dr. Boekschoten.) Dat kan STAPERT zien aan de verse toestand "met beginnende patinerings" (?????) die op de natuurlijke splijtvakken van de werktuigen van VERMANING voorkomt. STAPERT VERKLAART DIT OOK:

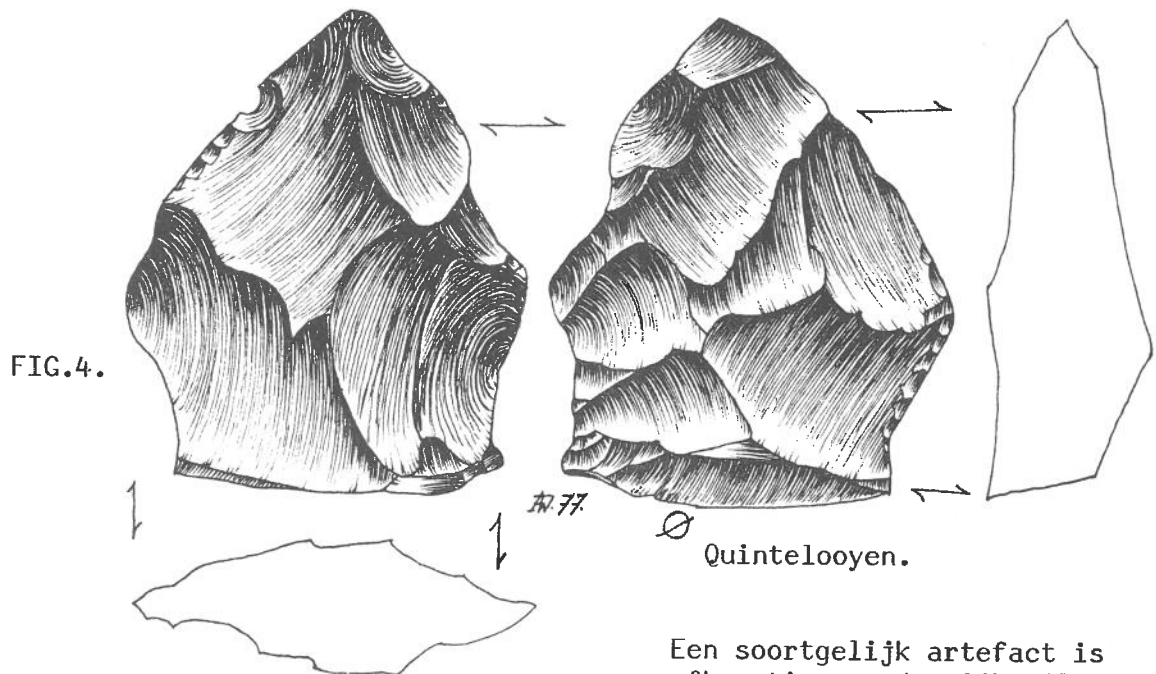
"Het terrein bij Urk kwam boven water bij de drooglegging van de Noordoostpolder. De vuursteen die daarbij bloot kwam, is nog maar enkele tientallen jaren onderhevig geweest aan verwerking aan het oppervlak."

Nu weet iedere scholier:

a. Dat de vuursteen uit Noord Nederland ongeveer 180.000 jaren geleden met

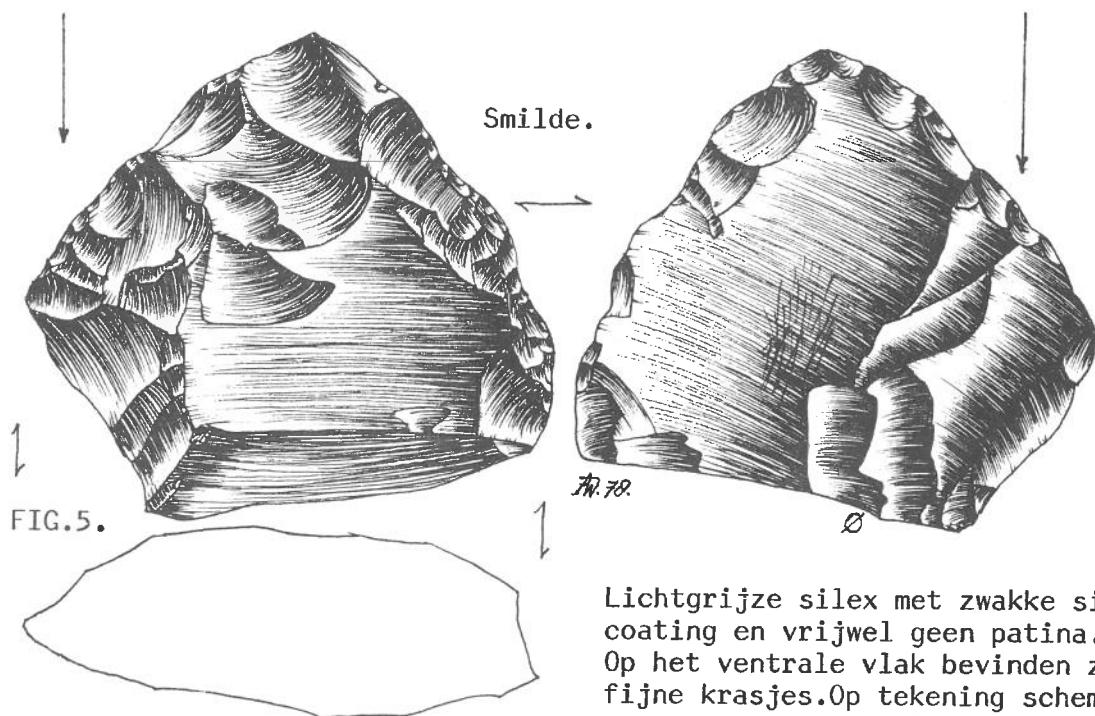
Vervolg pag.8.

Overgang van Chopper-core naar kleine proto-biface.
 Primair was er een Clactonafslag waarvan de slagbulbus werd verwijderd door korte afslagen. De silex is licht-bruin van kleur en nauwelijks gepatineerd. De ribben zijn zeer weinig afgerond. Er zijn dus nauwelijks "oudheidskenmerken" aanwezig. Lengte: 65 mm. Breedte: 53 mm. Dikte: 20 mm. Slaghoek: 123° .
 Vindplaats: Quintelooyen-Veenendaal.
 Vindster en collectie: Mevr. Ch. Delfin-van Maurik Broekman. 1975. Van deze vindplaats zijn intussen al een 200 Clactonartefacten verzameld, waarschijnlijk afkomstig uit een rode iets lemige matrix. (Holsteinien?)
 Hoewel afkomstig uit het hart van de Stuwwal op 20 m. diepte, kon volgens de Heer Stapert het artefact niet oud zijn.

Vinder en collectie: J. Musch, Anlo.

Een soortgelijk artefact is afkomstig van de rijke Clactonvindplaats: Blauwmeer te Smilde.

Lichtgrijze silex met zwakke silica-coating en vrijwel geen patina. Op het ventrale vlak bevinden zich fijne krasjes. Op tekening schematisch aangegeven. L: 60 mm. Br: 65 mm. D: 25 mm.

het landijs hierheen is gekomen,meerendeels uit de Skandinavische landen.
b.Dat de ZUIDERZEE pas na de komst van de Romeinen in ons land ontstaan is.
c.Dat 180.000 - 2000 ongeveer 178.000 is.
d.Dat de vuursteen van Urk vóór het ontstaan van die Zuiderzee,dus 178.000 jaren lang op of in de grond gelegen moet hebben,juist zoals de vuursteen uit Drenthe.
e.Dat een doctorandus geologie toch zulke absurditeiten niet aan de RECHTERS van Nederland mag vertellen.Die trappen daar toch niet in ???
STAPERT heeft ook nog geschreven,"dat alle vuurstenen die meer dan 10.000 jaren in bodems,zoals die in Noord-Nederland voorkomen,hebben gelegen,zijn aangetast door patina" Voeg deze uitspraak nu maar ergens bij het bovenstaande in.

KENMERKEN VAN STENEN ARTEFACTEN.

Het tegen VERMANING gevoerde proces was gebaseerd op rapporten van drs. D.STAPERT,van het GERECHTERLIJK LABORATORIUM te Rijswijk en van Prof.G.BO-SINSKI te Keulen.Bij deze laatste maakte STAPERT eens een gedeelte van een opgraving mee.

Het rapport van het Gerechterlijk Laboratorium,kortweg rapport GROENEVELD genoemd ,was "GESTUURD " door het rapport STAPERT.Het is dan ook niet te verwonderen,dat alle drie de rapporten qua inhoud en bewijsvoering nagenoeg aan elkaar gelijk zijn en dus onder één noemer gebracht kunnen worden.
Overigens wel een coïncidentie,dat een Instituut als het GERECHTERLIJK Laboratorium zich laat"sturen " door de BESCHULDIGERS en de argumenten van de AANGEKLAAGDE volledig negeert.Men heeft geen enkel contact gezocht met VERMANING,noch één enkele proef genomen om de op schrift gestelde verklaringen van de aangeklaagde te verifiëren.Men heeft daarmee het adjectief GERECHTERLIJK wel een zeer wrange bijsmaak gegeven.

In het proces VERMANING draaide bijna alles om de kenmerken van stenen artefacten en om steencomposities.

De kenmerken van stenen werktuigen kunnen worden verdeeld in PRIMAIRE en SECUNDAIRE.

De primaire kenmerken hebben hun ontstaan te danken aan de mens,de andere aan de natuur.De laatste kunnen kortere of langere tijd na de vervaardiging door de praehistorische mens ontstaan.

PRIMAIRE kenmerken zijn ondermeer,de soort en kwaliteit van de vuursteen of ander basisgesteente dat de mens uitkoos;habitus,afmetingen,wijze van vervaardiging,bekappingstechniek,soort van eventueel aanwezige retouche enz.

In het proces VERMANING hebben de primaire kenmerken een geringe rol gespeeld.

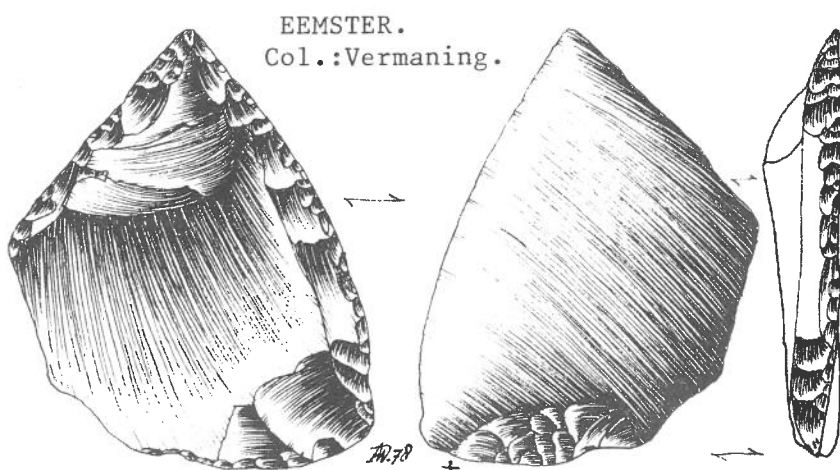
De hoofdschotel tijdens de beide eerste akten van het drama VERMANING vormden de secundaire kenmerken.

Dit zijn kleinere of grotere veranderingen aan de oppervlakte of dieper in het werktuig. Tot deze secundaire kenmerken werden ondermeer gerekend: rode vlekjes en/of rode verkleuringen, al dan niet afwasbare glans, patina, windlak, vorstspijtingen, slijpsporen en krasjes. Met al deze genoemde kenmerken meende men TJERK te kunnen vernietigen.

Eén, meerdere en zelfs alle secundaire kenmerken, die ook wel ouderdomskenmerken worden genoemd, kunnen echter op artefacten ontbreken. Dit laatste is bijvoorbeeld het geval bij de werktuigen van het Moustérien très évolué de tradition acheuléenne en het Moustérien final à lames uit de opgraving van Pradel in Midden-Frankrijk (PRADEL, 1967). Ook van andere vindplaatsen is dit verschijnsel bekend, zelfs uit Nederland. Te Rijckholt in Zuid-Limburg vindt men vaak zelfs artefacten met vele secundaire kenmerken aan de éne zijde, terwijl deze aan de tegenovergestelde kant volkomen ontbreken. Vondsten van Prof. BOSINSKI zelf, uit Rheindalen/Westwand waren geheel vers en zonder patina (BOSINSKI, 1966 en 1976.) Ook zéér recente Drentse vondsten uit keizand en keileem zien er volkomen vers uit.

Over slijpsporen, die als het zwaarste argument tegen VERMANING werden aangevoerd, is in de archaeologische vakliteratuur bijna niets te vinden; de vakmensen hebben daarvoor nimmer enige belangstelling getoond. Merkwaardigerwijze hebben WATERBOLK en STAPERT (1974) vlak vóór de hetze tegen VERMANING de slijpsporen wel vermeld en zij geven daarvoor zelfde de enige juiste verklaring, namelijk permafrost! Ook over de wonderlijke afwasbare glans was praktisch niets te vinden in de mij ter beschikking staande literatuur.

Prof. BOSINSKI hecht bijzonder grote waarde aan de afwasbare glans en hij meent dit argument, nadat STAPERT het uit zijn repertoire had geschraapt, als één zijner grootste troeven tegen VERMANING te moeten uitspelen.

OVERGANG VAN RACLOIR déjeté naar MOUSTÉRIENSPITS. (Bordes)
DEZE artefacten zijn in Eemster met verschillende exemplaren vertegenwoordigd. Vermaning noemt ze: "SMILDERSPITS". Het wegretoucheren van de slagbulbus op de ventrale zijde pleit voor het gebruik als spits. Bosinski spreekt van: SPITZSCHABER.

THEORIE VAN drs. D. STAPERT

STAPERT (1976) publiceerde een jaar na zijn beschuldigingsrapport, zijn theorie, waarmee hij echte artefacten meende te kunnen onderscheiden van recent vervaardigde en wel met behulp van de ouderdomskenmerken (=secundaire kenmerken). Op de eerste bladzijde van zijn persbericht van 18 maart 1975 zegt STAPERT: "Verder ontbreken bij alle voorwerpen (van VERMANING) een aantal verschijnselen als windlak, kleurpatina en vorstinwerking, die onmogelijk alle kunnen ontbreken bij vuurstenen voorwerpen, die sinds de eerste helft van de laatste ijstijd aan of nabij de oppervlakte hebben gelegen". Dit is een ongedifferentieerde en onbewezen bewering. In de eerste plaats hebben de artefacten van de éénmalige concentraties (Hoogersmilde, Hijken en Eemster) vrijwel niet aan de oppervlakte gelegen. In de tweede plaats heb ik er hierboven al op gewezen, dat alle ouderdomskenmerken kunnen ontbreken of zelfs éénzijdig afwezig kunnen zijn. De grote blunder van STAPERT is evenwel, dat hij geen rekening heeft gehouden met de zeer bijzondere omstandigheden, waaronder de werktuigen van VERMANING in de bodem terecht zijn gekomen en hoe ze daar verder hebben verkeerd. In wezen is er geen verschil in ligging tussen Vermanings' vondsten en deze van Prof. BOSINSKI in Rheindahlen-Westwand die "in keinem Fall windgeschliffen oder patiniert sind, sondern einen völlig frischen Eindruck machen". Alleen de permafrost - verantwoordelijk voor slijpingsverschijnselen en krasjes - was in Rheindahlen niet aanwezig. Voorts moet erop worden gewezen, dat de werktuigen van VERMANING wel degelijk een aantal ouderdomskenmerken vertonen zoals een lichte kleursverandering, die is aan te tonen met de "analyse d'écaillement", slijpsporen en krasjes (ontstaan tengevolge van verplaatsingen in de bodem) en de zijde-achtige glans, die door wassen met zeepwater slechts tijdelijk verdwijnt.

De theorie van STAPERT is wetenschappelijk niet gefundeerd, omdat:

1. het aantal stenen, waarvan werd uitgegaan, veel te gering is namelijk in totaal zes stuks,
2. deze geselecteerd zijn, want er zijn voldoende aanwijzingen, dat in Noord-Nederland in 1975 vele middenpalaeolithen aanwezig waren zowel met als zonder patina (deze zullen binnenkort bekend worden gemaakt),
3. er geen verder materiaal uit binnen- en buitenland in het vergelijkende onderzoek werd betrokken,
4. er geen proeven werden genomen met allerlei natuurlijke krachten, die op de artefacten kunnen inwerken zoals solifluctie en kryoturbatie.

De theorie van STAPERT kan daarom worden vergeleken met een gebouw zonder fundamenten, dat zal instorten zodra er een zekere hoogte is bereikt. Als het niet ging om een onschuldig mens te beschermen tegen ongebreidelde agressie,

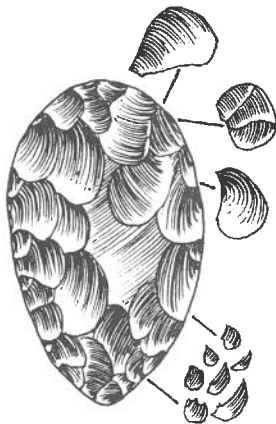
zou ik de theorie van STAPERT vanuit mijn status van wetenschappelijk hoofdambtenaar met een schouderophalen naast mij hebben neergelegd.

Toen de artefacten van VERMANING niet in de theorie van STAPERT pasten, stortte het bouwsel inderdaad ineem en daarvan kreeg VERMANING de schuld en werd hij voor vervalser en oplichter uitgemaakt.

Toen de werktuigen van de Middenpleistocene mens uit de stuwwallen evenmin in zijn schema pasten, werden deze voor pseudo-artefacten verklaard (FRANSSEN en WOUTERS, 1977) .

Met dit alles heeft STAPERT aan TJERK VERMANING niet meer goed te maken leed berokkend, hij heeft de archaeologie in opspraak gebracht en de reputatie van het B.A.I. een behoorlijke klap toegebracht. Zelfs zijn eigen collega BOSINSKI berichtte mij in een brief van 13 mei 1977: "Sicher sind Sie mit der Auffassung, dass es für die Archäologie, weit besser gewesen wäre, wenn sie nicht auf eine solch unschöne Art in der Öffentlichkeit diskutiert wird". Het is niet minder erg, dat door "het geval STAPERT" thans de verhouding tussen vele beroepsarchaeologen en vele amateurs verziekt is en dat de allerbelangrijkste ontdekkingen op archaeologisch gebied sinds enkele jaren moedwillig "kapotgezwegen" worden. Als verdediger van VERMANING probeert men mij verdacht te maken en de door mij in de stuwwallen gevonden werktuigen van de Midden-pleistocene mens zijn "besmet" verklaard. Dit bleek onlangs toen PIERRE JANSEN bedoelde werktuigen niet in zijn museum wenste te hebben op een door de Gelderse afdelingen van de A.W.N. georganiseerde tentoonstelling.

Vervolg pag.12.

In "NATUUR en TECHNIEK" III-1974 schrijft drs D.STAPERT: Uit experimenten blijkt, dat er bij het maken van een vuistbijl ongeveer 50 grote afslagen vrijkomen en duizenden kleinere splinters.

Volgens STAPERT heeft TJERK VERMANING minstens 1200 vervalsingen gemaakt. Dit is een optelsommetje van de acht in het Rapport van 10 maart 1975 genoemde vervalste groepen.

VERMANING heeft dan toch wel een paar ton vuursteenknollen uit URK weg moeten slepen, want ook uit Urk is het bruikbare materiaal maar bedroevend laag. De meer dan 1.000.000 afslagen en splinters en de daarbij behorende onbruikbare brokken vuursteen moeten toch wel ergens zijn

zijn gebleven?????

En zou er nu niemand zijn die VERMANING al die jaren bezig zag????Niemand die het bekappen van de vuursteenbrokken hoorde????Niemand die de slijpmachine hoorde gieren????(Overigens VERMANING had geen slijpmachine).Niemand die VERMANING steeds weer met die silexknollen achter op zijn bromfiets van URK zag komen???? (VERMANINGS bezit aan vervoermiddelen is namelijk nooit boven een tweedehands brommer uitgegroeid).Niemand die de bergen afval vond???

Niemand die het ooit vreemd heeft gevonden dat VERMANING, die zo veel wist van de OUDERE CULTUREN, een neolithische bewerking ging toepassen op een palaeolithisch geslagen werktuig ????. Alles is zo dwaas dat het voor mij een raadsel is hoe het "Nederlandse Recht" in deze val kon lopen.

A. PRIMAIRE KENMERKEN

1. TECHNIEK

Onder punt 6 van zijn persbericht roert STAPERT (1975) de bewerkingstechniek van de artefacten van VERMANING vaag aan en volgens hem zouden daarover twijfels zijn geuit door Prof. F. BORDES en C.B.M. Mc.BURNEY en wel door eerstgenoemde op grond van bestudering van de voorwerpen zelf en de tweede op grond van het bekijken van afbeeldingen. Het is mij niet bekend welke afwijkingen door BORDES zijn geconstateerd. De afwijkingen van de stukken van VERMANING met het "klassieke" franse materiaal kunnen evenwel niet bijzonder groot zijn, want de heer H. ABBINK (handelaar in Franse palaeolithische werktuigen) deelde mij meermalen mede, dat de recherche hem op verzoek van STAPERT had gevraagd of hij Franse stukken aan VERMANING zou hebben geleverd, die dan door deze zouden zijn doorverkocht.

In de eindconclusie op pagina 26 van zijn rapport zegt BOSINSKI: "Die weitaus meisten der von mir untersuchten Artefakte haben zudem technologisch noch morphologisch irgendwelche Ähnlichkeit mit mittelpaläolithische Funden". Dit is een bewering, die met geen enkel bewijs wordt gestaafd. Bosinski bewijst trouwens nergens iets. In de Bonner Jahrbücher van 1966 schrijft BOSINSKI op pagina 343 over zijn eigen Middenpalaeolithische werktuigen van Rheindahlen/Westwand: "Die meisten Werkzeugformen nehmen ebenfalls eine Sonderstellung ein und sind in Mittelpaläolithikum unseres Gebietes nicht üblich". Parallelen zu diesen Inventar sind mir nicht bekannt". In "Middle Paleolithic Structural remains from Western Central Europe" zegt hij over deze zelfde vondsten recentelijk (Nice 1976) nogmaals: "Typologically the finds of Rheindahlen are without direct parallels with the Middle Paleolithic of Western Central Europa". BOSINSKI suggereert, dat afwijkingen op het materiaal van VERMANING onmogelijk zijn tenzij het vervalst is. Kan ik dan niet met hetzelfde recht zeggen, dat BOSINSKI's materiaal van Rheindahlen/Westwand in verband met de afwijkingen eveneens vervalst is!

Wat de technologische onmogelijkheid betreft zou ik verder nog het volgende willen opmerken. Prof. VAN DER WAALS en WATERBOLK (1966, 1973) hebben vele van de door VERMANING gevonden werktuigen beschreven en afgebeeld. Van een technologisch onmogelijkheid wordt evenwel door hen met geen woord gerept. Aan het door de heer A. WOUTERS bestudeerde materiaal van Eemster, dat volgens STAPERT ook vervalst zou zijn (hij zag het nooit), en aan het "vervalste" materiaal van Hijken, dat eigendom is van de heer E. HORN, konden evenmin technologische afwijkingen worden opgemerkt.

Wat de "vervalste" Blauwmeerbiel betreft heeft STAPERT gelijk. Deze is inderdaad sterk afwijkend, maar alleen omdat ze tot een geheel andere veel oudere cultuurtraditie behoort.

Dit is de Groningse "autoriteit" blijkbaar ontgaan. In dit verband kan nog worden opgemerkt, dat er nabij het Blauwmeer in enkele maanden tijds al meer dan honderd verdere even oude artefacten zijn gevonden door diverse andere amateurs! Daaronder bevinden zich ook enige primitieve vuistbijlen en vele Clactonien-werktuigen; al dit materiaal is opgezogen vanuit een diepte van 15 tot 25 m. Verscheidene van deze artefacten vertonen dezelfde krasjes als de Blauwmeerbijl en sommige zijn van dezelfde vuursteensoort vervaardigd.

2. MORFOLOGIE

Ook de morfologische onmogelijkheid is een onbewezen insinuatie van STAPERT. Al het door de heer A. WOUTERS onderzochte materiaal van Eemster en Hijken is zonder enige moeite in het Midden-Palaeolithicum onder te brengen.

Wat hebben anderen te zeggen over de afwijkende morfologie ?

De professoren VAN DER WAALS en WATERBOLK (1966 en 1973) en WATERBOLK en STAPERT (1974) zijn van mening dat het Drentse Midden-Palaeolithicum een iets afwijkend type vertegenwoordigt en daarmee ben ik het eens. Dat het Drentse Midden-Palaeolithicum iets afwijkt, is een normale zaak. Enkele jaren geleden sprak men bijvoorbeeld van Moustérien zonder meer. Sinds kort echter is men het Moustérien in facies of tradities gaan verdelen. Alleen reeds in Frankrijk onderscheidt men thans 7 types Moustérien. BOSINSKI had daar niet genoeg aan en maakte er voor Duitsland nog verschillende "Inventartypen" bij. Het is dus zeer waarschijnlijk, dat het Drentse Midden-Palaeolithicum tot een nieuw type behoort, temeer omdat Drenthe aan de péripherie ligt van het grote Midden-Palaeolithisch complex. (De heer A. Wouters wil, voor het hier ter discussie zijnde materiaal, de naam Moustérien zelfs helemaal niet gebruiken). Hetzelfde verschijnsel is onder meer bijvoorbeeld ook bekend van het Franse Magdalénien, dat in Nederland is vertegenwoordigd door het Hamburgien.

STAPERT verwondert zich over "het verbijsterend" aantal typen bifaces in het materiaal van VERMANING. Ook dit verschijnsel is geheel normaal bij vuistbijlenvoerende tradities, hetgeen met enkele voorbeelden zal worden toegelicht.

- Engeland: Barnfield I (Swanscombe) 12 soorten bifaces + chopping tools, Barnfield II (Swanscombe) 10 soorten bifaces + chopping tools,, Barnfield III (Swanscombe) 21 soorten en variaties van bifaces, Datford (Bowman's Lodge Pit) 15 soorten bifaces + choppers, Datford (Peassori's Pit) 13 soorten bifaces, Wilmington 10 soorten bifaces, Wannun Pit 10 soorten bifaces. Alles volgens de typologie van WYMER.
- Frankrijk: Fontmaure 10 soorten bifaces, Vimy 9 soorten bifaces, Baumetz 10 soorten bifaces, St. Acheul (atelier Commont) vrijwel alle overgangsvormen van bifaces. Vailly 11 soorten bifaces, Pech de l'Azé I, 11 soorten bifaces enz.

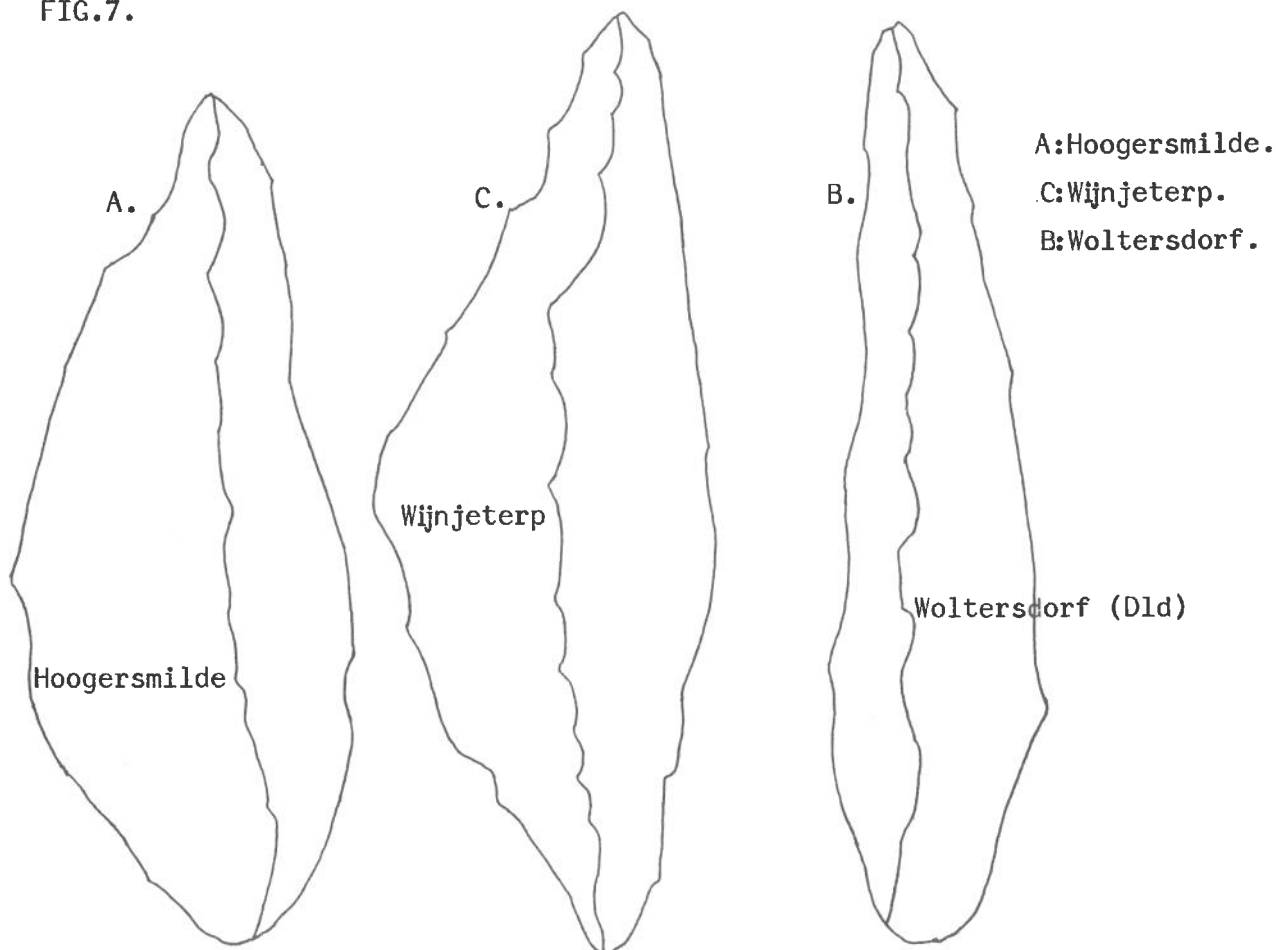
Volgens STAPERT (1976) zouden de bifaces van VERMANING te dik zijn. Hij beeldt in zijn uitvoerig rapport (1976) de dikste uit de collectie VERMANING (fig. 37) af en plaatst deze naast de dunste uit de meer dan honderd bifaces uit de Monographie van BOSINSKI (1967) (fig. 38). Waarom plaatst hij de "echte" vuistbijl van Wijnjeterp uit Friesland, die even dik in doorsnede is, er niet naast? Suggestiever en misleidender kan het mijns inziens niet. Uit eigen collecties kunnen wij zeer vele, in de ogen van Stapert, te dikke vuistbijlen tonen uit klassieke Franse vindplaatsen en uit welhaast alle vuistbijlenvoerende tradities.

In de meeste collecties is te veel op "mooie stukken" verzameld. Bij "totaalcollecties" uit opgravingen krijgt men een heel wat ander beeld (zie fig. 7)

En hiermede zijn de "bewijzen" van STAPERT betreffende technologische en morfologische onmogelijkheden gereduceerd tot onbewezen kreten in de ruimte. Dit typeert de "autoriteit" STAPERT.

Vervolg pag.15

FIG.7.

drs STAPERT plaatst de "lompste" vuistbijl uit Hoogersmilde (A.) naast de slankste uit Bosinski (1967) Woltersdorf (B.). Ik plaats er ter vergelijking de "ECHTE" vuistbijl uit WIJNJETERP (Fr.)= C. tussen in .Waarom uit het zelfde boek van Bosinski niet bijv.de "LOMPERIKKEN" Tafel 3-1;Tafel 32-1;Tafel 48-1 of Tafel 52-1, getekend??? DEZE MANIER VAN ARGUMENTEREN TYPEERT STAPERT TEN VOETE UIT. BOERENBEDROG.

B. SECUNDAIRE KENMERKEN

Deze hebben de hoofdschotel gevormd tijdens de beide rechtszittingen te Assen.

Het zijn zoals reeds vermeld:

- a. Rode verkleuringen
- b. Glans
- c. Vorstsplijtingen
- d. Slijpsporen en krasjes
- e. Recent uitziende breukvlakken

a. RODE VERKLEURINGEN

Op pagina 4 van zijn rapport beschrijft dr. E.R. GROENEVELD de rode verkleuringen op de Leemdijkbijl en hij meent hiermede TJERK VERMANING als verwalser te hebben kunnen ontmaskeren. Deze rode kleur zou volgens hem het gevolg zijn van het slijpen op een slijpmachine. In feite heeft GROENEVELD hiermede het bewijs geleverd van zijn algehele en volslagen onkunde van de praktische archaeologie. Allereerst wil ik opmerken, dat de rode verkleuring op slechts 2 van de ruim duizend stukken van VERMANING is aangetroffen en dat deze ook aanwezig is op plaatsen, die met een slijpsteen niet bereikbaar zijn. (Expertise Wouters-Musch in Leeuwarden)

De heer GROENEVELD sleep diverse soorten vuursteen met een ronde electrisch aangedreven korund slijpschijf. Uit zijn rapport citeer ik: "dat alleen bepaalde soorten geelbruine vuursteen, rode of roodbruine verkleuringen te zien gaven bij aanslijpen..... Alleen bij sterke druk, waarbij de vuursteen vonken gaat (dus op het slijpvlak zeer heet wordt) ontstaat de typische rode kleursverandering" Conclusie: "Dit beeld past bij recent mechanisch slijpen". Het door GROENEVELD beschreven verschijnsel is op een eenvoudige wijze te verklaren, doch daar zal ik niet op ingaan. (oxydatie van ijzerhumaten).

De heer A. WOUTERS heeft tal van soorten vuursteen uit Drenthe laten komen en heeft deze geslepen op de wijze van GROENEVELD; in geen enkel geval trad echter de "Leemdyk-rode" verkleuring op. Wel viel er iets ander te constateren. Door de grote druk, nodig om de silex te laten vonken, werden de ribben op de vuursteen zó vlak afgeslepen, dat een vergelijking met de "Vermaningssporen" een lachertje werd!!

Het is mijns inziens tevens een grove blunder van GROENEVELD, dat hij verzuimd heeft de eventuele aanwezigheid van korund op of nabij de rode verkleuringen aan te tonen. Korund is namelijk veel harder dan vuursteen en bij het slijpen dringen kleine uitgebroken deeltjes in de silex, die aantoonbaar zijn.

De meeste in akkers gevonden artefacten (de Leemdijkbijl) is een oppervlaktevondst) vertonen de typische rode of bruin-rode verkleuringen, omdat ze geraakt worden door het ijzer van Landbouwwerktuigen zoals ploegen, eggen, rooimachines enz.

Er kan dan een minuscuul klein ijzerdeeltje op het artefact achterblijven. Aangezien silex zeer "agressief" is voor ijzer, vindt er oxydatie plaats met als gevolg roodkleuring. Aan de heren rechters toonde ik een artefact met een aangehecht klein ijzerdeeltje, waardoor een verkleuring was ontstaan, dwars door het voorwerp heen. Deze rode verkleuringen, die elke veld-archaeoloog kent of althans behoort te kennen, kunnen bovendien worden veroorzaakt door in de bodem aanwezige instabiele ijzerverbindingen (pyroxenen) zoals bijv. auxiet. Door landbouwwerktuigen veroorzaakte rode verkleuringen bevinden zich vaak op of nabij de ribben, omdat daar de trefkans het grootst is. De rode verkleuringen zijn dus gemakkelijk te verklaren zonder iemand van kunstmatig slijpen te beschuldigen.

Men kan het GROENEVELD niet euvel duiden, dat hij niet op de hoogte was van het zeer algemeen voorkomend verschijnsel van rode en roodbruine verkleuringen op artefacten, doch STAPERT, die het rapport van GROENEVELD heeft "gestuurd" en zich uit geeft voor autoriteit, had dat wel moeten weten.

b. GLANS.

In zijn rapport beweert BOSINSKI herhaaldelijk, dat de glans op de werktuigen van VERMANING met zeepwater kon worden weggewassen en hiermede suggereert hij, dat de werktuigen vervalst zouden zijn.

Reeds lang vóór BOSINSKI had STAPERT het verdwijnen van de glans als troef tegen VERMANING gebruikt. Op het Laboratorium voor fysische metaalkunde werd op verzoek van STAPERT de verdachte glans uitvoerig onderzocht door dr. G. BOOM. De resultaten van zijn onderzoek zijn verwerkt in een zeer deskundig rapport, afgetekend op 10 april 1975.

STAPERT wachtte het verschijnen van dit rapport niet af, want hij beschuldigde VERMANING reeds op 10 maart met de glans als één der "bewijzen".

In het "Rapport Stapert" staat: "Het onderzoek werd uitgevoerd door Drs. D. Stapert. Medewerking verleenden o.a. dr. J. Boeschoten en dr. G. Boom". Deze laatste kon echter nauwelijks met zijn onderzoek begonnen zijn, want pas op 1 maart ontving hij enige stenen van de vals verklaarde collecties. Maar Stapert neemt het blijkbaar niet zo nauw bij beschuldigingsrapporten.

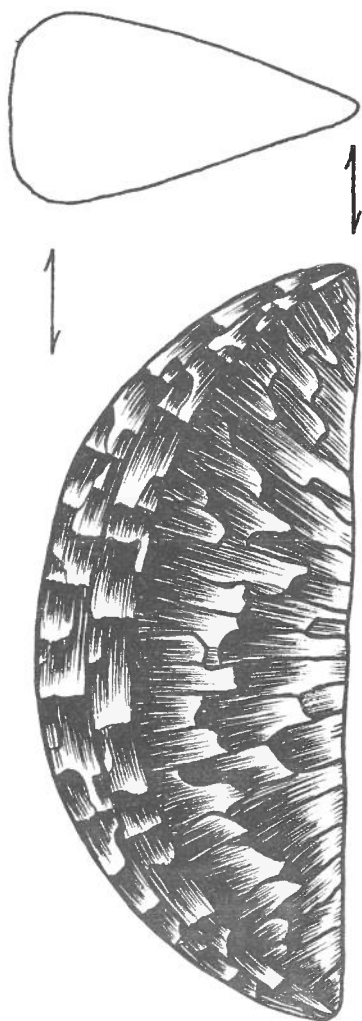
Dr. Boom kwam tot de volgende conclusie: "Het lijkt waarschijnlijk, dat de geconstateerde elementen afkomstig zijn van de handen van personen, die de voorwerpen in handen hebben gehad". Tableau!

De bekende franse archaeoloog Abbé BREUIL wist reeds, dat huidvet glans veroorzaakt. Tijdens excursies met studenten wreef hij wel eens een artefact tegen zijn neus; daardoor ontstaat een fraaie glans, die de aanwezige retouche accentueert. De door huidvet veroorzaakte glans is afwasbaar met zeepwater en keert dus niet terug. Ook aanwezig "vuil" keert niet terug, maar accentueert bij gedeeltelijke afwassing wel het effect tussen het gewassen en ongewassen gedeelte van het artefact.

ARTEFAKTEN uit de CITRUSTRADITIE.

DOOR

A. M. WOUTERS.

CITRUS.

CITRUS is een plantengeslacht uit de familie der RUTACEAE, waarvan de citroen, de limoen, de sinaasappel en de grapefruit de bekendste vertegenwoordigers zijn.

De citrusvrucht bestaat uit segmentvormige, in dwarscoupe wigvormige mootjes, waarin zich het vruchtmoes bevindt.

Op zo'n citrussegment lijken vele artefakten die vanaf het OUDESTE PALAEOLITHICUM door de mens als mes (Couteau à dos) werden gebruikt.

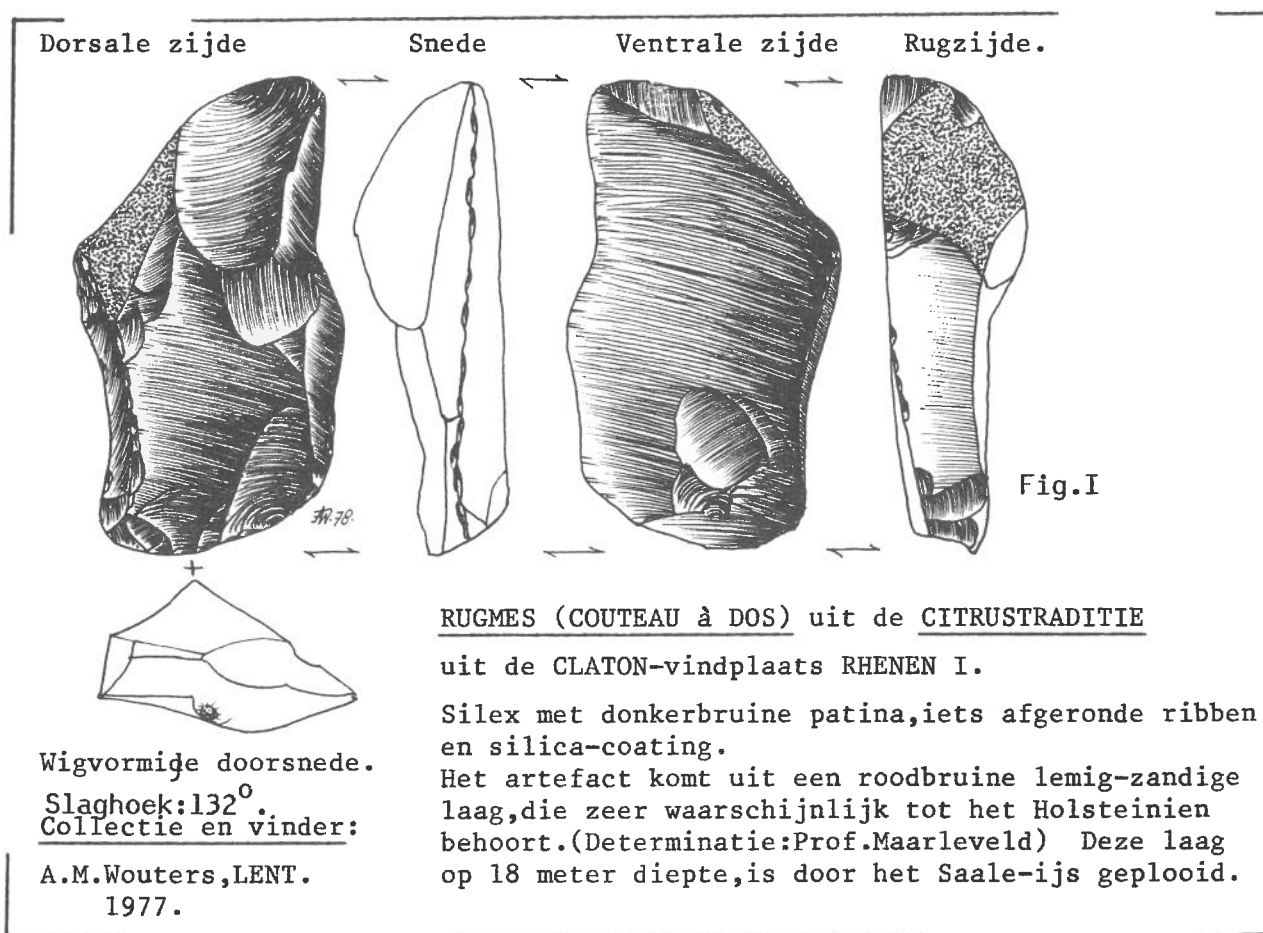
ARTEFAKTEN uit de CITRUSTRADITIE.

door

A.M.WOUTERS.

Sinds eind 1976, is er een grote activiteit van amateur-praktijk-archaeologen, die met veel energie en ten koste van veel vrije tijd, de STUWWAL-THEORIE van FRANSSEN en WOUTERS (1977) op hun praktische waarde toetsen. Ze doen de ene ontdekking na de andere, zodat een achterstand van bijna vijftig jaar archaeologie met reuze stappen wordt ingehaald.

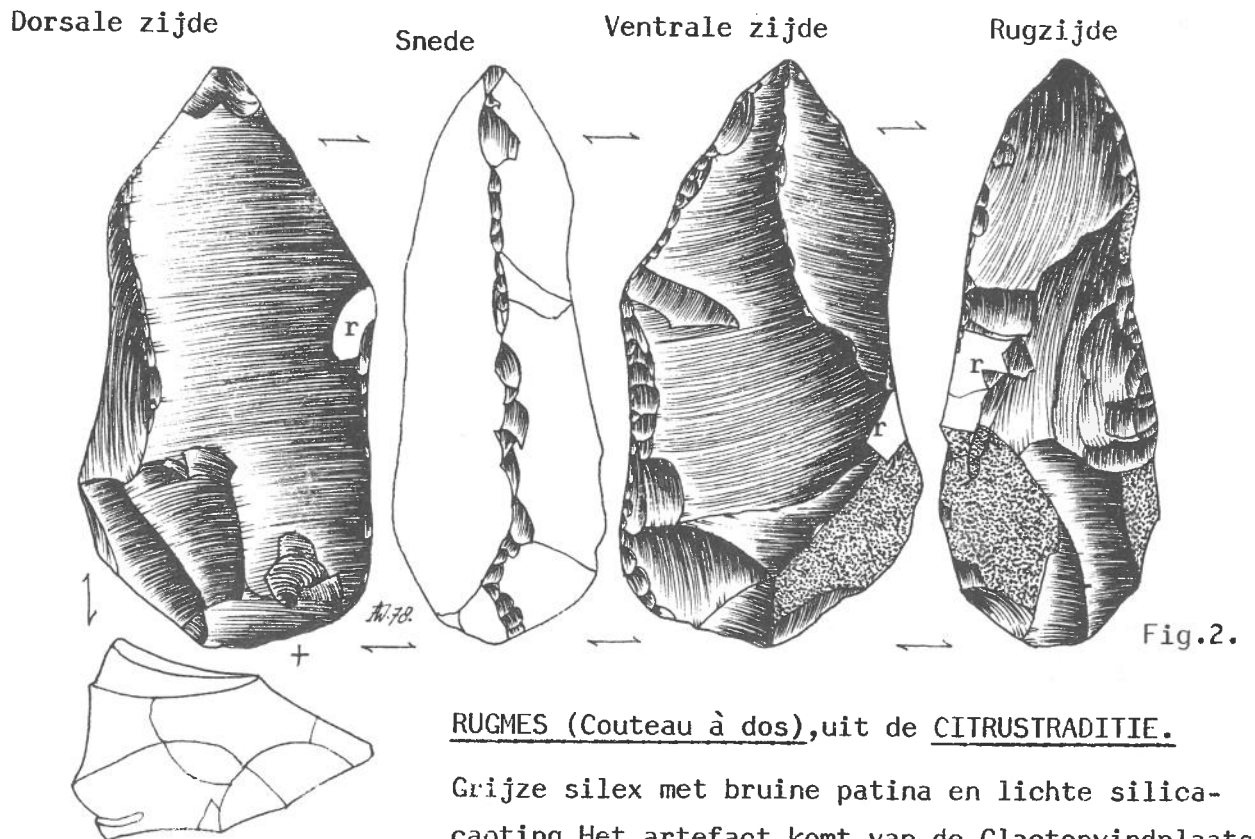
Nederland was "OMSINGELD" door een groot aantal vindplaatsen uit het

Midden- en Oudpalaeolithicum, behorend tot het MOUSTERIENCOMPLEX, het ACHEULEEN en het CLACTONIEN.

De JONG-ACHEULEEN concentraties, die Tjerk VERMANING ontdekte in HOOGERSMILDE, HIJKEN en EEMSTER, werden gediskwalificeerd door de officiële WETENSCHAP op een wijze die niets met WETENSCHAP te maken had. Deze zwarte bladzijde in de Nederlandse archaeologie, is nog steeds niet omgeslagen of uitgescheurd. Toch heeft de kwestie VERMANING- of moeten we zeggen de kwestie STAPERT-bij vele amateur-archaeologen averechts gewerkt. In plaats van zich te laten intimideren door de negatieve creatie van de "Groningse groep",

die de aanval op VERMANING leidde, zijn zij met nog meer ijver in de praehistorie gedoken, waarbij juist de omstreden MIDDEN- en OUDPALAEOLITHISCHE cultuurtradities hun volle aandacht kregen.

Slaghoek: 115° .

Vinder: D. Lieuwen.

Collectie: C. Franssen.

RUGMES (Couteau à dos), uit de CITRUSTRADITIE.

Grijze silex met bruine patina en lichte silica-coating. Het artefact komt van de Clactonvindplaats Rhenen I op 18 meter diepte uit een door het SAAL-LE-IJS geplooid roodbruine lemige laag.

Men was er in de Nederlandse Archaeologische wereld vast van overtuigd, dat vondsten van vóór de ijsbedekking in het SAALE-GLACIAAL (180.000 B.P.), in ons land niet voor konden komen.

FRANSSSEN en WOUTERS toonden echter in hun theorie aan, dat ons land vóór die ijsbedekking, in het warme HOLSTEINIEN en het beginnende SAALIEN, wel degelijk voor de ANTE-NEANDERTHALER, een uitstekend woon- en jachtgebied vormde in een aangenaam klimaat. Nederland was toen een deel van de grote NOORD-EUROPESE LAAGVLAKTE, die zich uitstreckte van POLEN tot voorbij DOGGERSBANK. Deze vlakte werd doorsneden door de RIJN als centrale rivier met als zijrivieren de Maas, Schelde, Thames enz. Als we de Engelse, Noordfranse, Belgische, Duitse, Poolse en Deense vindplaatsen op een kaart projecteren, zien we er ons land als een grote witte vlek midden tussen in liggen.

Intussen is in een zeer korte tijd gebleken, dat die witte plek helemaal niet bestaat. Alhoewel de officiële Archaeologische wereld zich hand in hand in een strategische kring om de "WITTE PLEK" schaarde, zijn de amateur-archae-

ologen doorgedaan en zijn er al een zevental rijke vindplaatsen geregistreerd van zowel het Midden-Acheuléen als het Clactonien, die in het totaal al een duizendtal artefacten opleverden, waar nu met enkele buitenlandse archaeologen van wereldnaam aan gewerkt wordt.

Omdat in de toekomst meerdere nieuwe vondstcomplexen te verwachten zijn leek het ons nuttig, in ons tijdschrift enkele groepen artefacten te bespreken, die in de Nederlandse archaeologie, nog grote onbekenden zijn. We willen ons dit keer beperken tot de groep "snijdende" werktuigen, met een wigvormige doorsnede, die men samenvat als artefacten uit de "CITRUSTRADITIE".

CHOPPINGTOOL.R.I-32.AW.

Vindplaats: Rhenen I. (Oostwand)

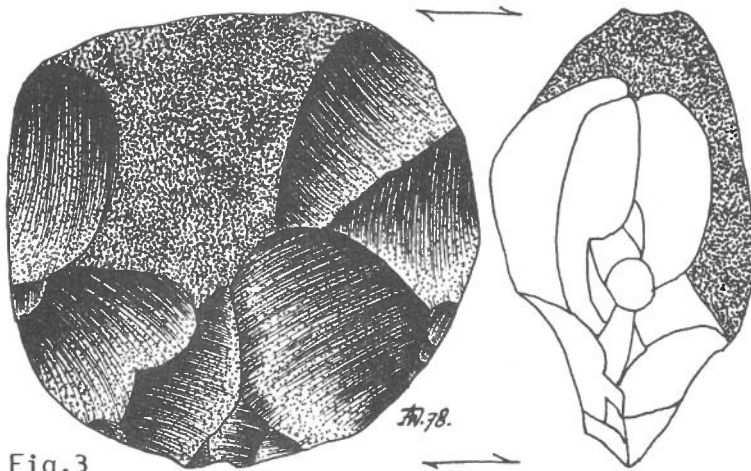

Fig.3

Deze pebble-tool werd vervaardigd uit een gladde kwartsitische rolsteen. De ribben vertonen oplossingsverschijnselen en zijn iets afgerond. Het artefact is een overgang naar een discoïde biface. Het stuk kwam uit een rode leemachtige matrix-brok, ook herkenbaar in het Clactonien-profiel.
Vinder en collectie: A. Wouters. Lent.

CHOPPINGTOOL.B.31.PM.

Vindplaats: Smilde. Blauwmeer.

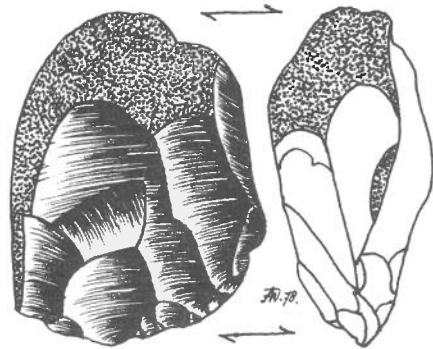

Fig.4.

Choppingtool van zwart-grijze erratische silex (Silexknol). Het proximale gedeelte is bifaciaal bewerkt. Er is geen patina, wel een zwakke silica-glans.
Vinders: P. en J. Mekkes.
Collectie: P. en J. Mekkes te Groningen.

Uit het CLACTONIEN komen op de eerste plaats de z.g. CHOPPERS en CHOPPINGTOOLS.

Het zijn "rolstenen" (pebbles) die aan één of béide zijden door afslagen een snijdende kant gekregen hebben. Zowel op de Clactonvindplaatsen: Rhenen I, Veenendaal, Lunteren, Smilde en Vlieland komen deze choppingtools voor (Zie fig. 3 en 4).

De gehele Citrustraditie heeft zijn wortels in de pebble/chopper-industrie, en is weer te vervolgen via High Lodge in Engeland tot in de Middenpalaeolithische La Quina traditie (Charentien Index) (Zie Bordes, 1951.).

Alfred RUST verbindt deze gehele ontwikkeling-o.i. wel erg speculatief-met een evolutie van de Homo Heidelbergensis tot de Europese Neandertaler en wel voornamelijk de extreme La Quina-vorm. In tegenstelling hiermee ziet hij de vuistbijltradities, gebonden aan de Homo praesapiens (Steinheim-Swanscombe). (A. Rust-G. Steffens, 1962).

Eveneens uit de CLACTON-vindplaatsen Rhenen I, Veenendaal en Lunteren, komen vrij sporadisch Rugmessen (Couteaux à dos) voor, zowel met een natuurlijke rug (fig.1) als met een primitief bekapte rug, waarbij vaak de cortex nog tendele gespaard bleef (fig.2).

Deze rugmessen uit de Citrustraditie hebben weer de dikke wigvormige doorsnede en zijn meestal uit een Clactonafslag vervaardigd.

Zeer uitzonderlijk zijn de grote en zware CITRUSMESSEN, die bij de "Clactonvindplaats ???" Blauwmeer te Smilde gevonden werden. Prof.dr.H.Schwabedissen meent aan deze artefacten een hoge ouderdom te moeten toekennen. Hij schreef mij: "Besonders interessant erscheinen mir aber die CITRUS-MESSER (Couteaux à dos). Ich kenne ganz ähnliche Stücke, u.a. aus sehr alten Schichten im Maasgebiet bei Geilenkirchen/Heinsberg." Zeer waarschijnlijk doelt SCHWABEDISSEN op de vondsten van J.ITERMANN. (ITERMANN, J., 1970). Op pag.48 staan een tweetal van deze artefacten afgebeeld en beschreven (fig.5 en 6). Deze bladzijde is ontleend aan onze grote publikatie: "Het CLACTONIEN in NEDERLAND", die momenteel nog in bewerking is en waarin zeer uitvoerig de RELATIES met de verschillende "CLACTONIAN-STAGES" van West Europa behandeld zullen worden.

Op de vindplaats "BLAUWMEER" vond TJERK VERMANING in 1967 zijn beroemde "ABBEVILLIEN-VUISTBIJL", die door Prof.WATERBOLK, drs STAPERT, dr GROENEVELD en PROF.BOSINSKI als vervalsing werd bestempeld op grond van: Afgeronde ribben, valse glans, krassporen en het "verse uiterlijk".

"Suikerachtige matheid" schrijft STAPERT. Hoe mat is suiker???,,,,,,???

Na twee processen kon ik dit artefact EINDELIJK in Leeuwarden onder de binoculaire microscoop rustig bestuderen.

Welnu de VALSE GLANS en de SUIKERACHTIGE MATHEID, zijn "ONWAARHEDEN". ... Binnen één seconde kan ik dat aantonen. Men behoeft hiervoor geen archeoloog te zijn, maar men moet welWILLEN.....KIJKEN...... Ook als de waarheid HARD is.

De afgeronde ribben zijn een bijzonder normaal verschijnsel op vuistbijlen, die in de grond of in het water verplaatst zijn. Mij zijn honderden van deze vuistbijlen bekend, zelfs wel met nog intensere afslijting. Rest nog de krasjes..... Welnu op de vindplaats BLAUWMEER kan men dagelijks stenen vinden met gelijke sporen. Zelfs op ARTEFACTEN van deze vindplaats kwamen ze sinds september 1977 herhaaldelijk voor. (Zie bijv. fig. 18 in dit artikel.).

De "BLAUWMEER" werd in september 1977 door FRANSSEN en WOUTERS herontdekt. Nu echter als "CLACTONVINDPLAATS ???". Toen zij met VERMANING zijn vindplaatsen bezochten... kwamen hier binnen een half uur vier prachtige CLACTONIEN-ARTEFACTEN te voorschijn. Er zijn sindsdien al meer dan honderd artefacten geborgen. DRS.D.STAPERT heeft blijkbaar zeer slecht gekeken toen hij "STENEN met KRASJES" zocht (Rapport van STAPERT, 1976, blz.41). Het kan ook zijn dat hij Clactonstukken eveneens aanziet voor door het ijs "geklopte" pseudo-s. (Nieuwsblad van het Noorden, 7 maart 1978).

Zowel in de STUWWALLEN als op Vlieland en Smilde, komen sporadisch ook enkele "CITRUSSCHAVERS" voor. Ook hier is het artefact geretoucheerd op een wigvormige afslag met al dan niet bekapte dikke rug. (Zie fig.7).

Bij grotere vormen is de schrabberretouche soms ventraal én dorsaal aangezet

COUTEAU à DOS. B.69.JM. (CITRUSMESSER)

Grijze silex met SiO² coating en slijpsporen op uitstekende delen en ribben. Het restslagvlak is tendele versplinterd. Dit is bij meerdere van de Blauwmeerartefacten te constateren. Mogelijk is het een gevolg van de bipolaire afslagstechniek. De rug van het artefact is zowel van de dorsale als de ventrale zijde aangezet. De snede heeft waarschijnlijk een zigzagvorm gehad maar is door subrecente en/of recente oorzaken beschadigd (Transport via kottersuiger?). Ook op andere plaatsen zijn enige beschadigingen (Wit gebleven op de tekening). Aan de dextro-laterale zijde is een encoche geretoucheerd.

Lengte: 112 mm. Breedte: 52 mm. Dikte: 26 mm.

Vindplaats: Blauwmeer, Smilde. 1977.

Vinder en collectie: J. Musch. Anlo. 1

3 cm

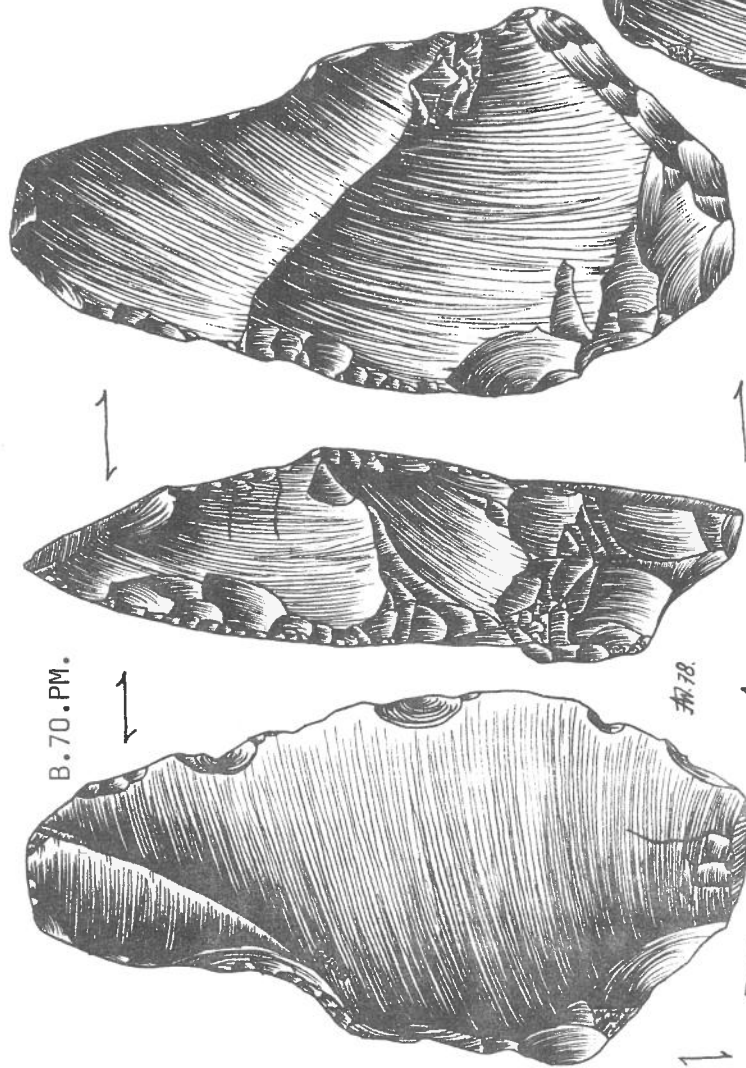

Fig.5.

CITRUSMESSER.

COUTEAU à DOS. B.70.PM.

Lichtgrijze silex, zonder patina en met een lichte SiO²-glans. Restslagvlak is tendele versplinterd.

Mogelijk als gevolg van de bipolaire afslagstechniek. De rug van het artefact is van beide vlakken uit geretoucheerd.

De werkkant heeft een duidelijke zigzag-snede, zoals ook vuistbijlen die hebben. Enige uitstekende ribben en laterale zijden hebben afslijtingssporen. Dit vrij weinig voorkomend artefact is zowel van de Blauwmeer als van de Clactonvindplaatsen in Midden-Nederland met meerdere exemplaren vertegenwoordigd. Lengte: 95 mm. Breedte: 48 mm. Dikte: 25 mm.

Vindplaats: Blauwmeer, Smilde. 1977

Vinders en collectie: Peter en Janny Mekkes. Groningen.

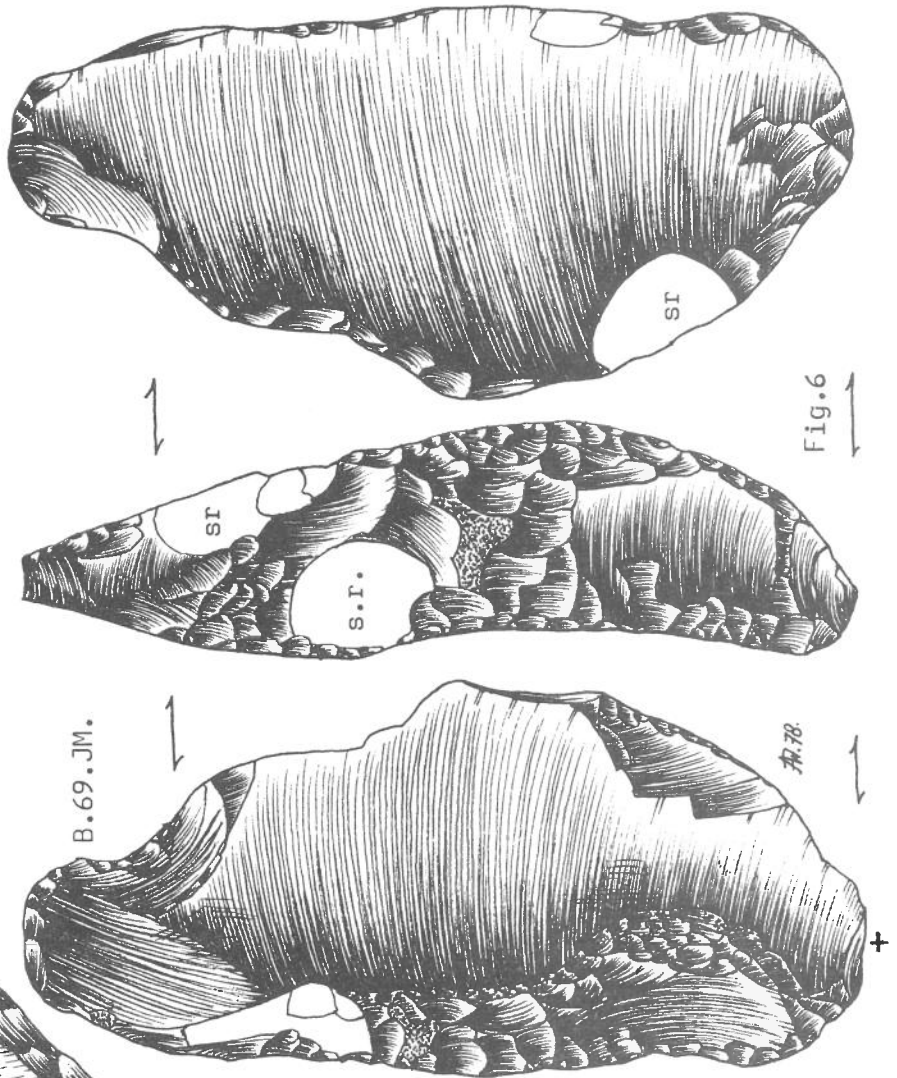

Fig.6

waardoor het artefact gaat lijken op een HACHEREAU (fig.8).
 Vooral bij de "BLAUWMEER" komt dit artefact nog al veelvuldig voor.

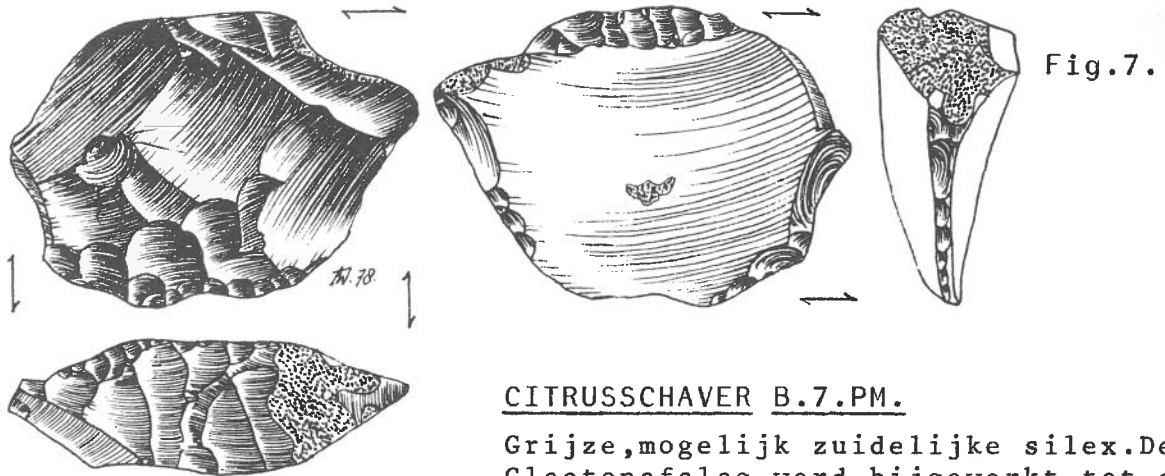

Fig.7.

CITRUSSCHAVER B.7.PM.

Grijze, mogelijk zuidelijke silex. Deze Clactonafslag werd bijgewerkt tot een wigvormige schaver (cleaver??)
 De rug heeft een steile retouche. Sommige ribben hebben slijpsporen.

Slaghoek: 136° .
 Vindplaats: Smilde.
 (Blauwmeer).
 Vinders en collectie:
 J.enP.Mekkes.Groningen.

HACHEREAU. CLEAVER?? B.93.PM.

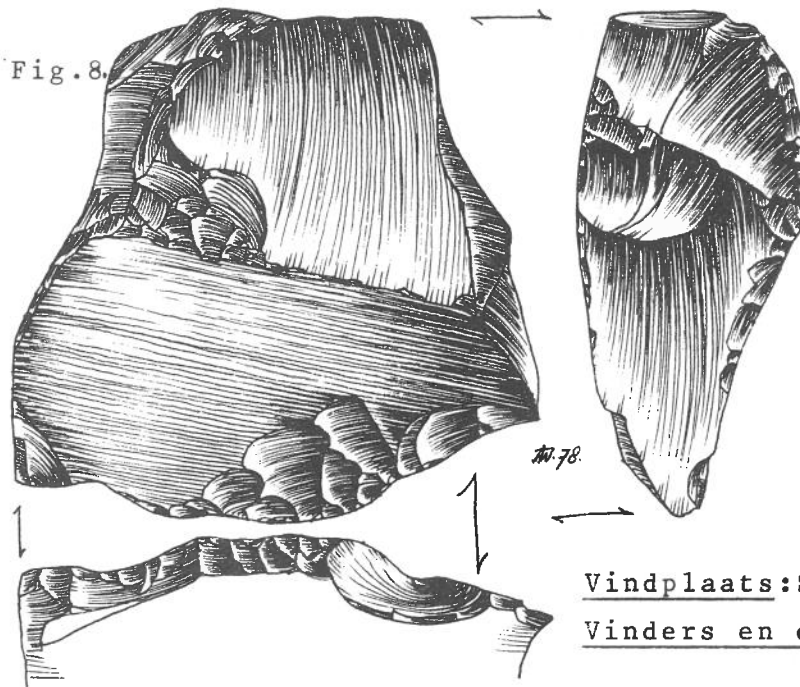

Fig.8.

Grijze silex met SiO_2 -glans en iets afgeronde (geslepen?) ribben.
 De "snede" is zowel dorsaal als ventraal geretoucheerd, mogelijk ook door gebruik beschadigd.
 Subrecente beschadigingen zijn ook niet uitgesloten.
 Ook hier weer de typische wigvormige doorsnede.

Vindplaats: Smilde. Blauwmeer. 1978
Vinders en collectie: J.en P.Mekkes.

Kleinere hachereaux-typologie Bordes- komen, juist als in Frankrijk voor op de vindplaats van het Mousterien de tradition Acheuléenne op Vlieland II. (zie fig.9), en in St.Geertruid (L).
 Deze vindplaats zal in de Archaeologische Berichten Nr.4 beschreven worden, samen met de Acheuléenvindplaats van St.Geertruid(L).

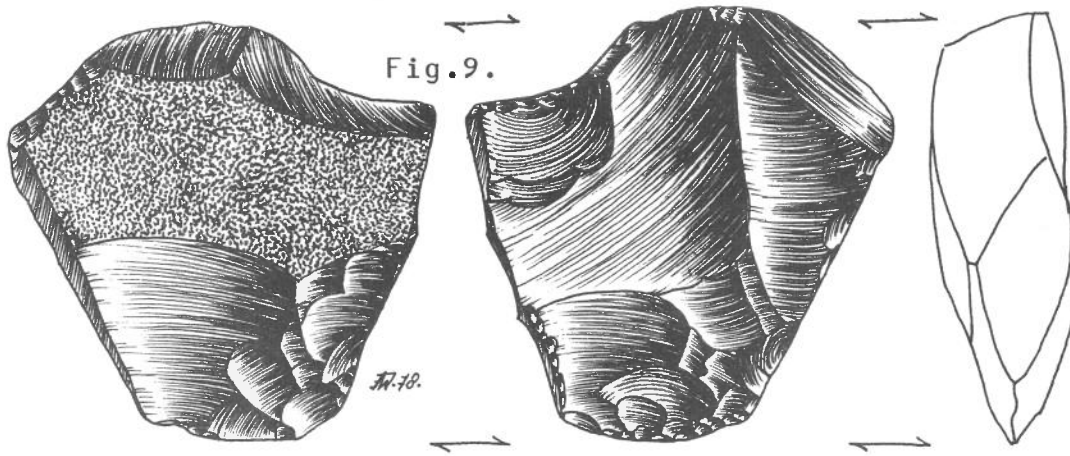

Fig.9.

KLEINE HACHEREAU.

Lichtbruine translucide silex met windlak en oplossingsverschijnselen. De sne-
de werd door bifaciale retouche verkregen.

Vindplaats: Vlieland II. (M.T.A.)

Vinder en collectie: I. Vonk te Balk (Fr.).

Uit de Midden-Acheuléen vindplaatsen : Oosterhout, Lunteren en Rhenen II, zijn
enige RUGMESSEN met rechte brede rug en wigvormige dwarscoupe bekend, die ook
op de Franse Acheuléen vindplaatsen plegen voor te komen.

In Fig.10 (Lunteren) en Fig.11 (Oosterhout) zijn er een tweetal afgebeeld.

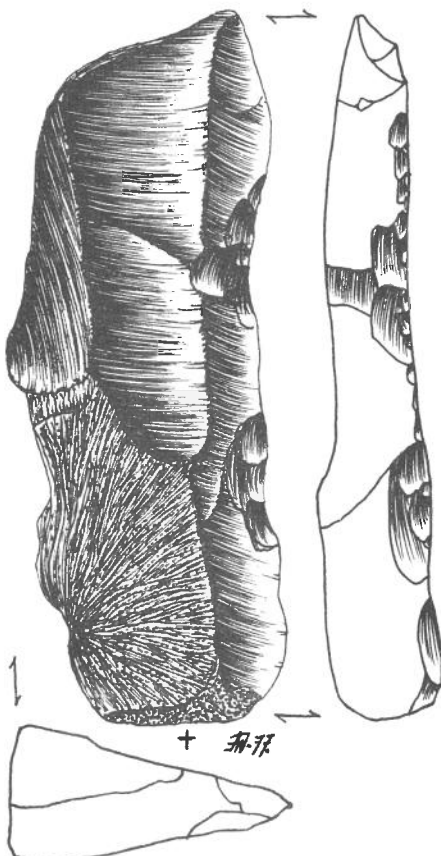

Fig.10.

COUPEAU à DOS.

Vindplaats: Lunteren

Vinder en collectie: M. Franssen, Ede.

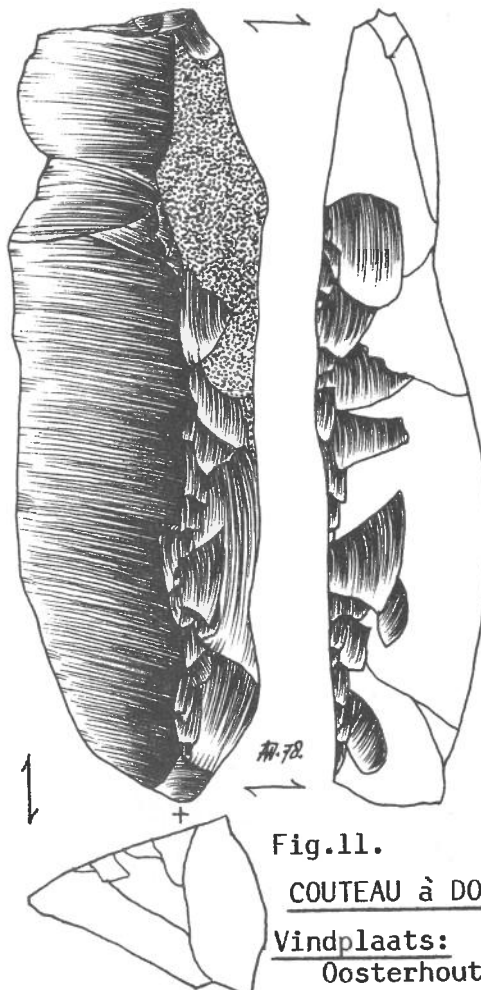

Fig.11.

COUPEAU à DOS.

Vindplaats:

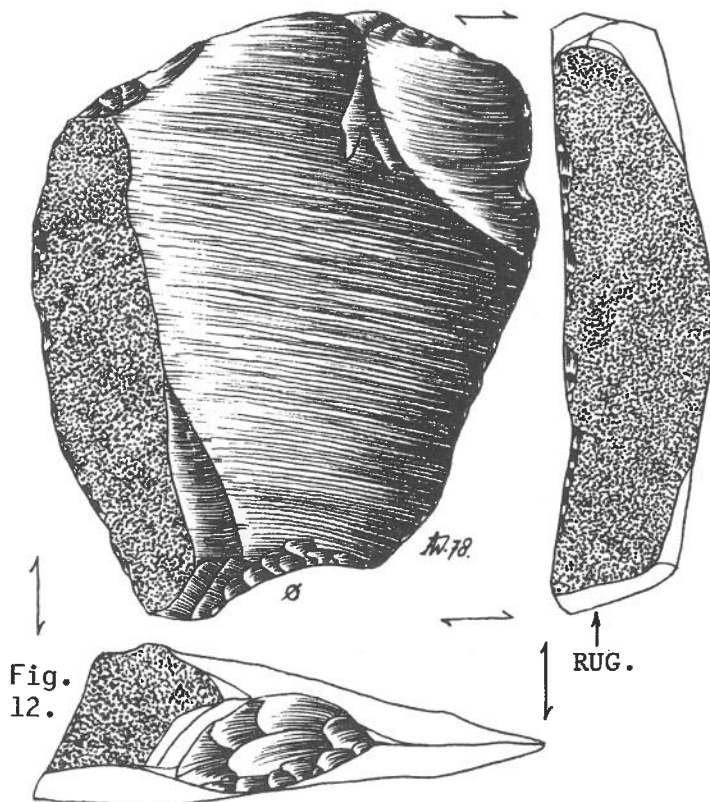
Oosterhout. (G)

Vindster: Mevr.

PMA. Wouters.

Uit het MIDDEN-PALAEOLITHICUM (Jong-Acheuléen en de vele Moustérienfacies) kennen we de z.g. COUTEAU à dos naturel, die meestal uit een vrij brede afslag zijn vervaardigd (vaak in Levallois-techniek).

In fig.12 is er een afgebeeld uit de M.T.A.-vindplaats Vlieland II. Verder werden in FRANSSEN-WOUTERS 1977, afgebeeld een geretoucheerd rugmes uit Hatert bij Nijmegen (blz.21) en in FRANSSEN-WOUTERS 1978-a (Westerheem I) een rugmes tesamen gevonden met resten van een Hesperoloxodon antiquus, meerdere Levallois-afslagen en een drietal vuistbijlen. Uit de Clacton-vindplaats Smilde, beelden wij hier nog af een couteau à dos naturel, die tevens als schaver is gebruikt. (Fig.18).

RUGMES. COUTEAU à DOS
NATUREL.

Lichtgrijze bryozoën-silex. Donkerbruine patina en geen silica-glans.

Het artefact is gemaakt op een Levalloisafslag. De slagbulbus is weggeretoucheerd. De snijdende kant heeft intense gebruiksretouche. Het werktuig is waarschijnlijk ook als schaver gebruikt.

Vindplaats: Vlieland II.
Cultuurtraditie: Moustérien de tradition Acheuléenne.
Vinder en collectie: I. Vonk, te Balk. (Fr.).

CITRUSTRADITIE :

De KEILMESSER.

Een groep bifaciaal bewerkte werktuigen, die eveneens een wigvormige doorsnede heeft en zeer zeker als messen gebruikt zijn, zijn de z.g. KEILMESSER (= Bifaces racloirs = Bifaces à dos).

Op de klassieke Franse vindplaatsen zijn deze artefacten vrij zeldzaam. Bordes werkt ze in zijn typologie dan ook niet verder uit.

In Midden-Europa (ook in Duitsland) komen deze werktuigen, altijd bifaciaal bewerkt, in een vrij hoog percentage in sommige "artefactcomplexen" voor. Ook in ons land- waar het onderzoek naar de Oud- en Middenpalaeolithische cultuurtradities nog maar pas begonnen is, zijn intussen toch al enkele van

deze KEILMESSER te voorschijn gekomen.

G.BOSINSKI verdeelt de Keilmesser in:

I. BOCKSTEINMESSER (=Biface à dos long).

II. PRODNIKMESSER (Biface à dos court).

Deze laatste worden ook wel:

KLAUSENNISCHE MESSER genoemd.

Op bladzijde 53 worden de Keilmesser in een schema getekend en van een verklarende tekst voorzien, zodat de verschillen duidelijk naar voren komen.

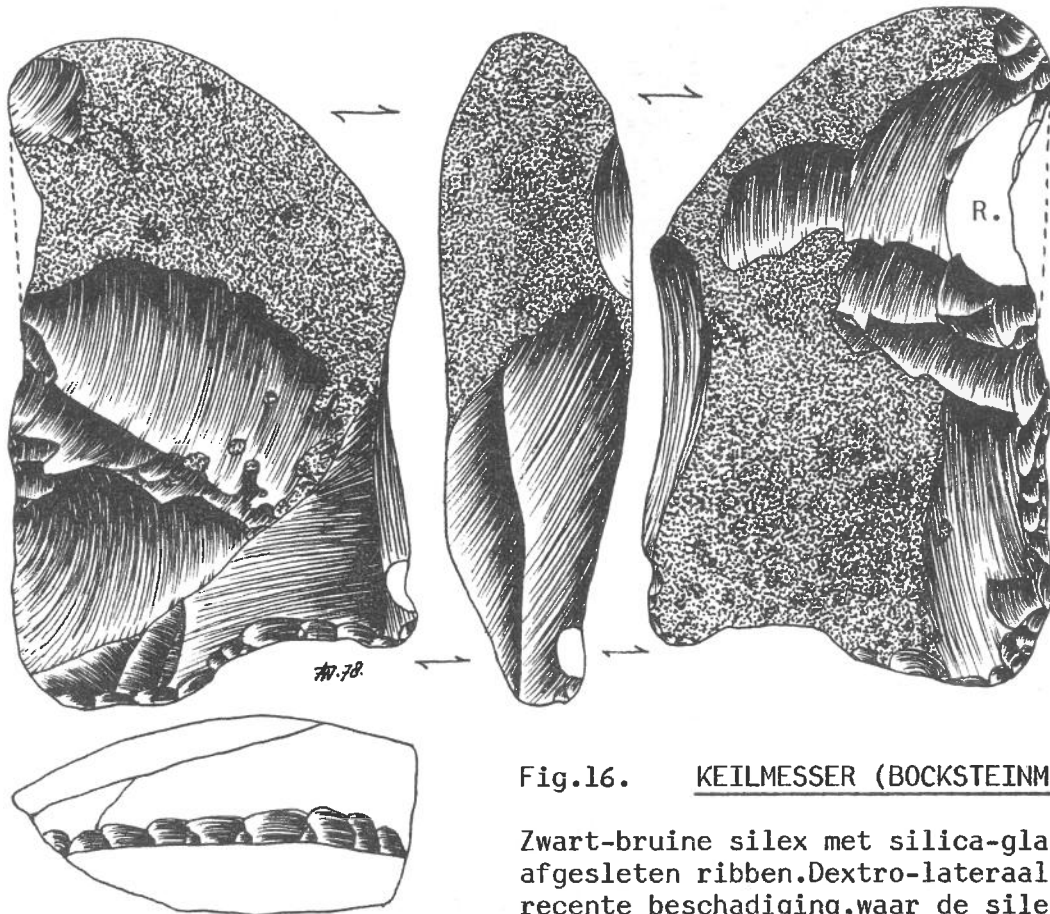

Fig.16. KEILMESSER (BOCKSTEINMESSER).

Zwart-bruine silex met silica-glans en afgesleten ribben. Dextro-lateraal is er een recente beschadiging, waar de silex dof is.

Vindplaats: Drouwen. Vinder: E.Horn.

Collectie: E.Horn, Drouwen.

Bocksteinmesser schijnen in ons land algemener te zijn dan Prodnikmesser. Fig.16,-17,-19,-en 20 zijn enige voorbeelden van recente vondsten uit 1977 en 1978. Wij verwijzen daarbij naar de bijgevoegde teksten. Ook de heer VERMANING verzamelde in deze jaren een drietal KEILMESSER.

In Fig.21 is het tot nu enige Prodnikmesser afgebeeld, dat mij uit ons land bekend is.

Ter vergelijking is in Fig.22 een der vuistbijlen afgebeeld uit de Midden-Acheuléen-vindplaats Rhenen I.b. Zeer duidelijk is hier te zien dat de DWARSCOUPE bij echte vuistbijlen niet wigvormig is.

— K E I L M E S S E R —

BOCKSTEINMESSER (Bifaces à dos long)

KLAUSENNISCHEMESSER (Bifaces à dos court)

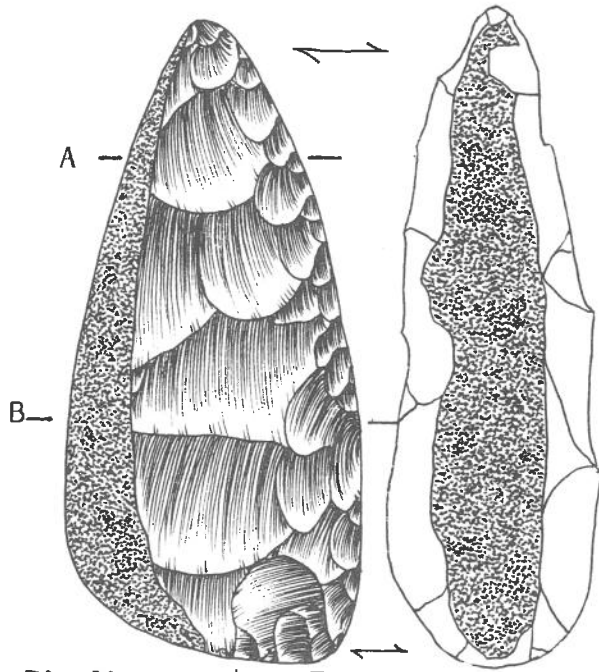

Fig.14

78-78.

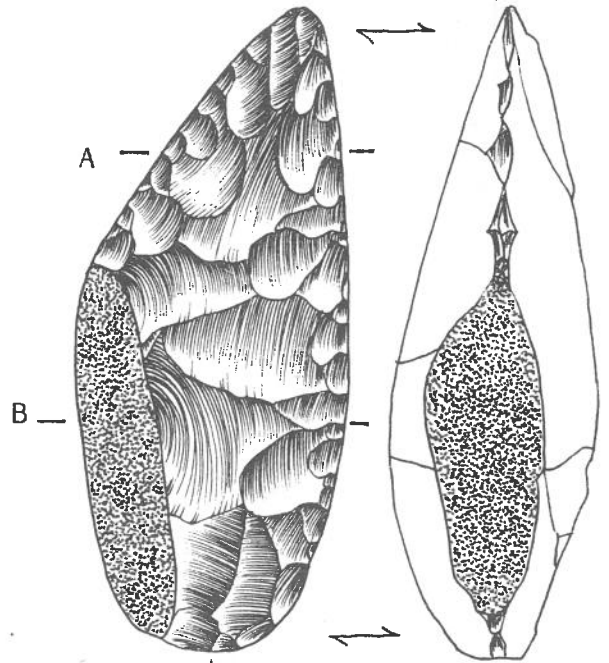
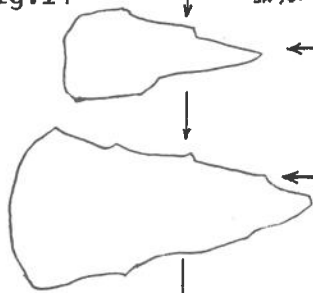
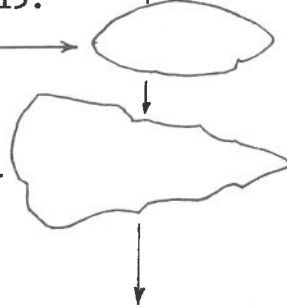

Fig.15.

BOCKSTEINMESSER
Biface à dos long.

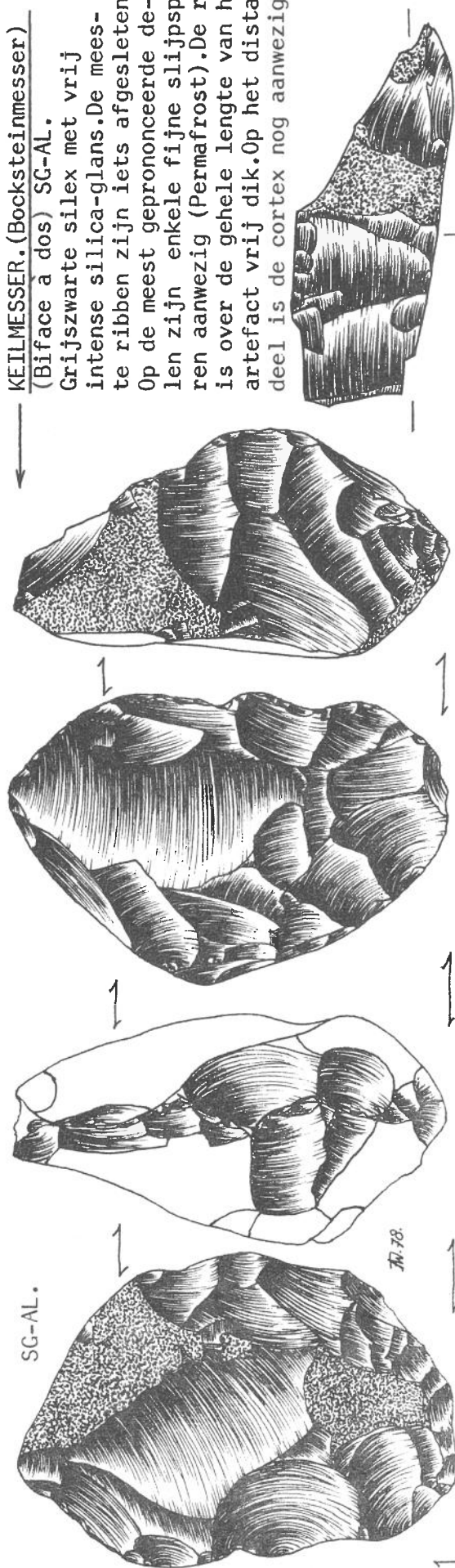

PRODNIKMESSER
Biface à dos court.
Klausennische Messer.

De meestal rechte rug loopt over de gehele lengte van het artefact door. De dwarsdoorsnede is over de gehele lengte wigvormig. Meestal is de dorsale zijde fijner bewerkt dan de ventrale zijde. De rug bestaat meestal uit een natuurlijk splijtstuk of de cortex. Voorbeelden: Fig. 16, -17, -19, -20.

De rug is alleen aanwezig op de onderste helft van het artefact. Alleen hier is de dwarsdoorsnede wigvormig. Het deel boven deze verdikte rug is evenals de andere boord, door een fijne bifaciale retouche, eveneens snijgend gemaakt. Voorbeeld: Prodnik van Angerlo fig. 21.

KEILMESSER. (Bocksteinmesser)
 (Biface à dos) SG-AL.
 Grijszwarte silix met vrij
 intense silica-glans. De mees-
 te ribben zijn iets afgesleten.
 Op de meest geprononceerde de-
 len zijn enkele fijne slijpspo-
 ren aanwezig (Permafrost). De rug
 is over de gehele lengte van het
 artefact vrij dik. Op het distale
 deel is de cortex nog aanwezig.

Typologisch is dit
 Keilmesser uit de
 Citrustraditie tot de
 "Bocksteinmesser"
 te rekenen. L: 72 mm.
 B: 48 mm. D: 36 mm.
 Vindpl.: St. Geer-
 truid. Vinder en
 Coll.: P. Dijkstra.
 Veldhoven.

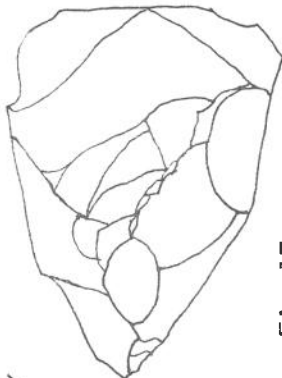
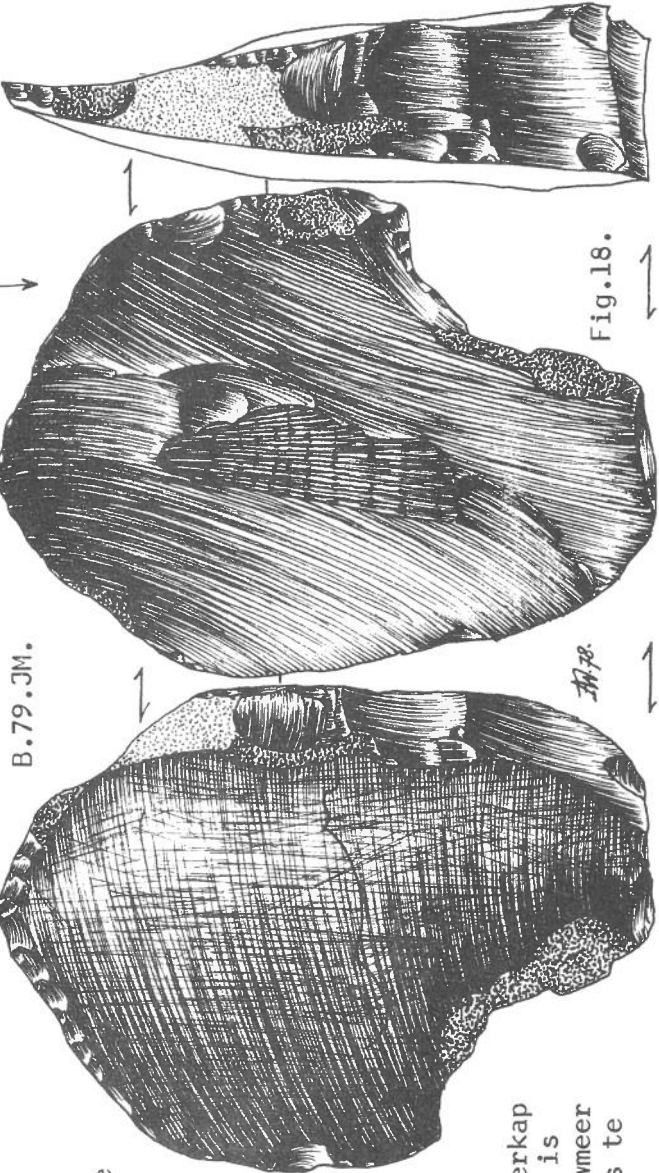

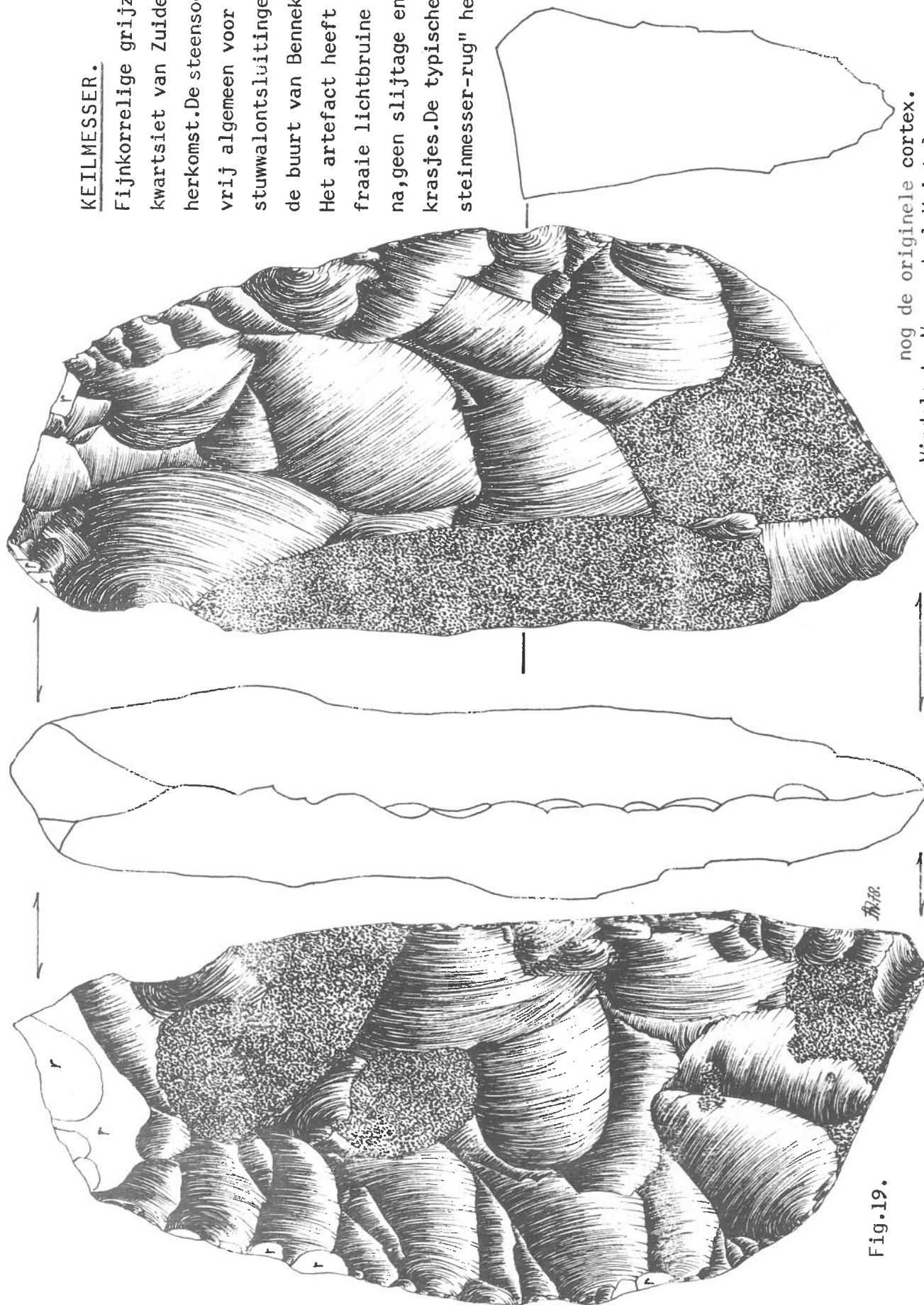
Fig. 17.

COUJEAU á DOS. (RUGMES). B. 79-PM.
 Bruine silix die lichtgrijs uitbleekte. Dor-
 saal intense silica-glans. Ventraal nagenoeg
 dof. Dorsaal, honderde fijne krasjes, identiek
 aan deze op de "Blauwmeerbijl" van Vermaning.
 (schematisch aangegeven). Terminaal is een schaverkap
 geretoucheerd. L: 86 mm. Br: 64 mm. D: 24 mm. Slaghoek is
 niet meetbaar. Vindplaats: Clactonvindplaats Blauwmeer
 te Smilde. 1978. Vinder en Collectie: J. en P. Mekkes te
 Groningen.

KEILMESSER.

Fijnkorrelige grijze kwartsiet van Zuidelijke herkomst. De steensoort komt vrij algemeen voor in de stuwwalontsluitingen in de buurt van Bennekom. Het artefact heeft een fraaie lichtbruine patina, geen slijtage en geen krasjes. De typische "Bocksteinmesser-rug" heeft

nog de originele cortex.

Vindplaats: Veenendaal, Kwintelooyen.
Vinder en collectie: P. v. d. Bovenkamp, Veenendaal.

Fig. 19.

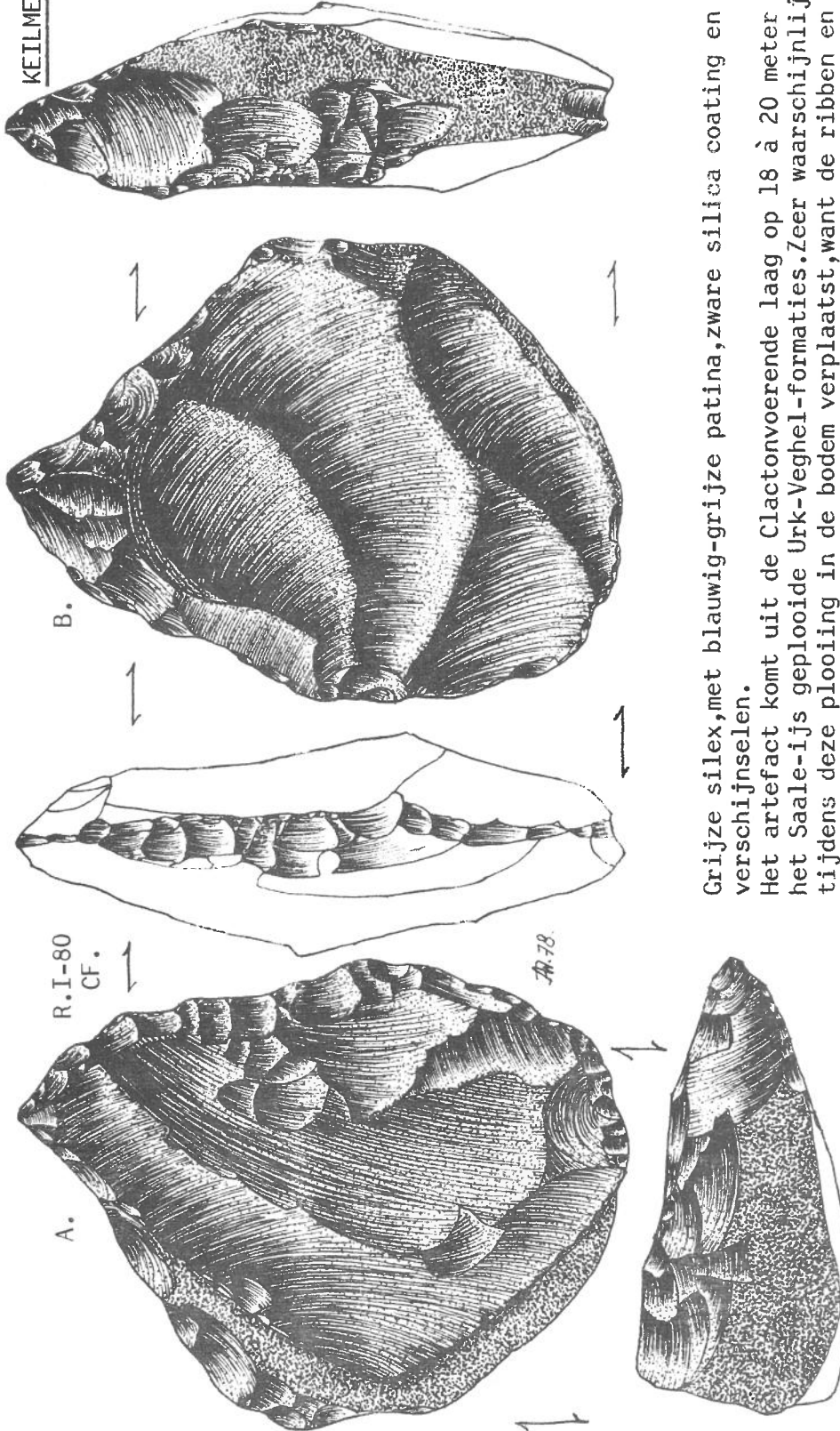
Cultuurtraditie: Midden-Acheuléen.

KEILMESSER-CITRUSMESSER.

R.I-80-CF.

Lengte: 90 mm.
Breedte: 68 mm.
Dikte: 30 mm.

Vindplaats: Rhenen I.
Vinder: D. Lieuwen te
Rhenen.
Collectie: C. Franssen.
Bennekom.

Grijze silex, met blauwig-grijze patina, zware silica coating en intense oplossingsverschijnselen.

Het artefact komt uit de Clactonvoerende laag op 18 à 20 meter diepte van de door het Saale-ijs geplooiden Urk-Veghel-formaties. Zeer waarschijnlijk is het werktuig tijdens deze plooiing in de bodem verplaatst, want de ribben en andere uitstekende delen zijn sterk afgesletten. De rug van het artefact heeft nog ten dele de cortex.

Het overige gedeelte is door steile bekapping geretoucheerd.

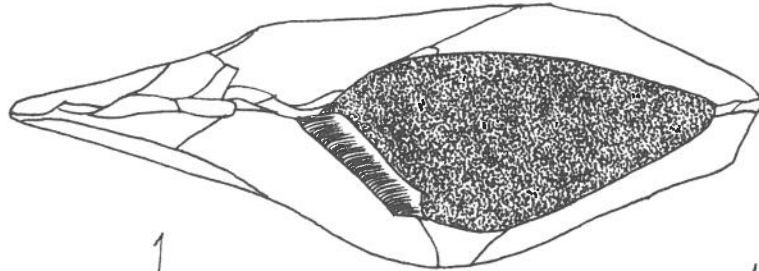
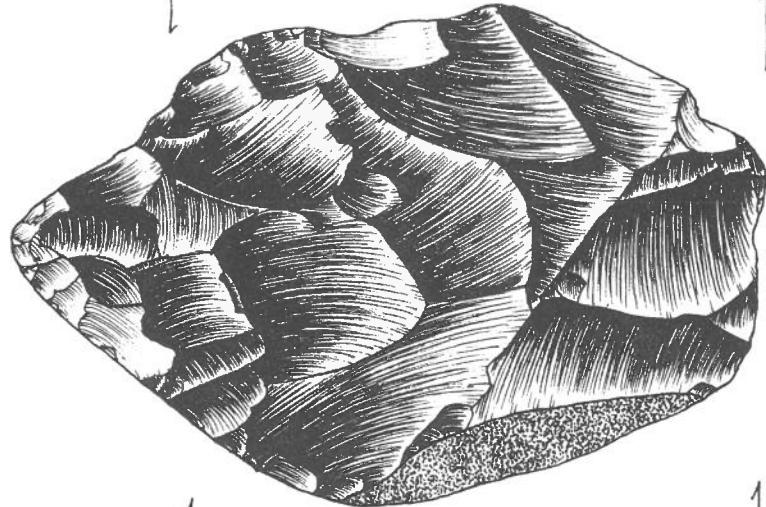
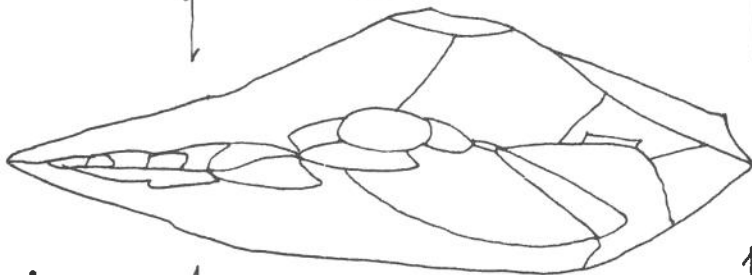
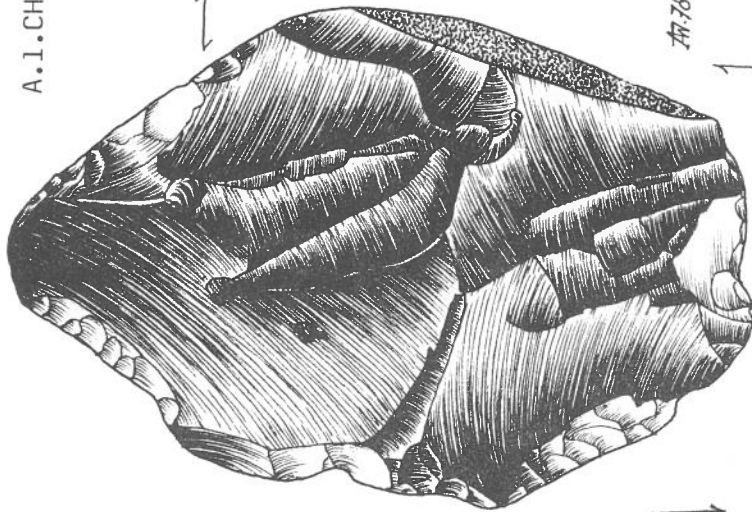
Door retouchering van de rechterboord van de A-zijde, is een kartelvormige snede verkregen, die ook bij de bifaciale bewerking van vuistbijlen ontstaat.

De citrusmesser komen al in de oudste pleistocene lagen voor. Ze zijn de prototypen van een hele reeks "Rugmessers" (Couteau à dos), waarvan de Keilmesser maar een kleine fractie vormen.

Ook uit de Clactonvindplaats "Blauwmeer" onder de gemeente Smilde, zijn meerdere Citrusmesser geborgen. Deze zijn echter ten dele ook van het elongate type. (Zie afbeelding in dit artikel).

Fig. 20.

A.1.CH.

ECLAT LEVALLOIS.
A.2.CH.

Levalloisafslag met gefacetteerd slagvlak. Zwarte silex met bruine patina, silicaglanzen en oplossingsverschijnselen. De ribben zijn afgesletten. Ventraal, vooral op de slagbus zijn veel fijne krasjes te zien. (Op de tekening schematisch aangegeven.) Deze afslagen zijn vanaf het Midden-Acheuléen bekend. L: 68 mm, Br: 50 mm, D: 13 mm. Slaghoek: 105°. Vindplaats: Angerlo. Vinder en collectie: A.M. Wouters. LENT.

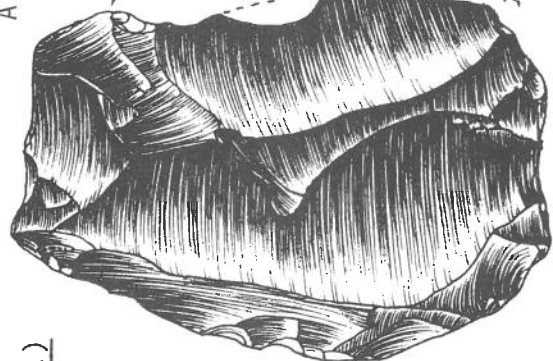
KEILMESSER. (Type: KLAUSENNISCHE.)
(= Type: Prodnik.) A.1.CH.

Keilmesser worden ook wel: bifaces à dos, biface racloir of bifaciale schaver genoemd. Bij de Prodnikmesser is niet de gehele rug afgestompt.

Fig. 21.

De top van de rugzijde is snijidend bijgeretoucheerd. Okergele silex met grauwbroune patina, lichte silicaglanzen en afgeslepen ribben, sommige met fijne slijpsporen. De dikke rug, die het artefact een V-vormige doorsnede geeft (Citrustraditie) heeft een pseudocortex. Keilmesser zijn vanaf het Midden-Acheuléen in deze vorm gebruikt. A.1.CH. is een zeer fraai exemplaar en het eerste dat in ons land is gevonden. (Prodniktype). L: 97 mm, Br: 64 mm, D: 34 mm. Vindplaats: Angerlo. Februari 1978. Vinder en Collectie: C. Hartjes. Zelhem.

A.2.CH.

BIFACE AMYGDALOÏDE

Type:FG.(Wijmer).

Grijze silex met zeer zwakke lichtbruine patina en een lichte silica-coating. De vrij vlakke, ventrale zijde heeft iets afgeronde ribben. Het artefact is mooi gaaf gebleven en heeft geen transportsporen. Bij r is een recente beschadiging door een val van de transportband.

De bekapping is regelmatig met vrij grote vlakke afslagen, die over het gehele ventrale en dorsale vlak heengrijpen. De naretouche is sumier en bewerkte een mooie zig-zag-snede. Deze vijfde en grootste vuistbijl uit Rhenen I.b., komt weer uit de Z-0-hoek van de Groeve, nagenoeg op de plaats waar de bosolifant (H.antiqus) is gevonden in 1977.

Dit type biface is zowel uit het Engelse als Franse Midden-Acheuléen bekend. Zeer significant zijn enkele FG-bijlen uit de Barnfield Pit in Swanscombe.(Eng.)

Opmerkelijk is ook hier de typische schuine talon van de Rhenen I.b.bifaces.

Lengte:135 mm.
Breedte:78 mm.
Dikte:34 mm.

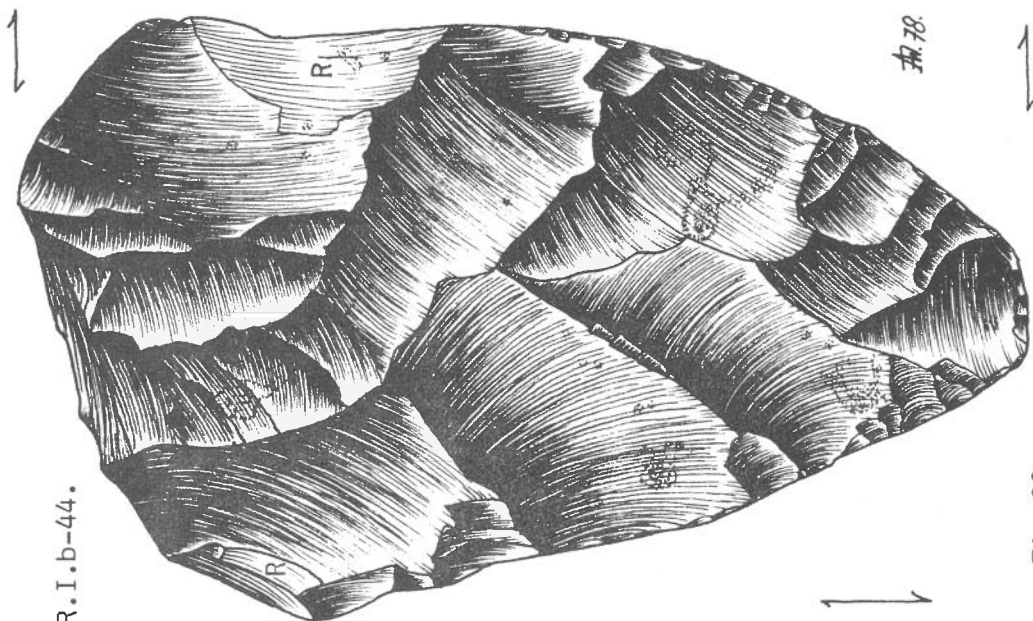
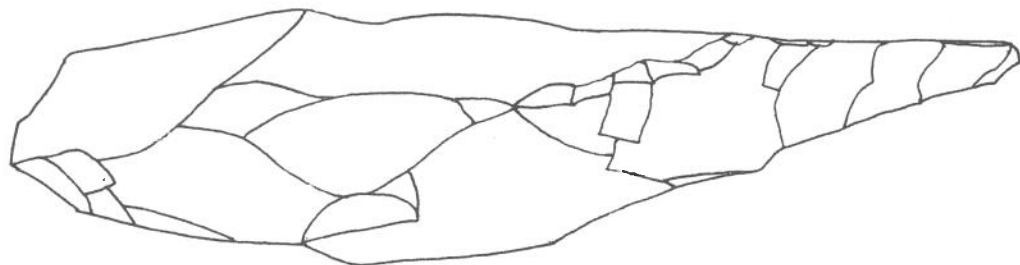
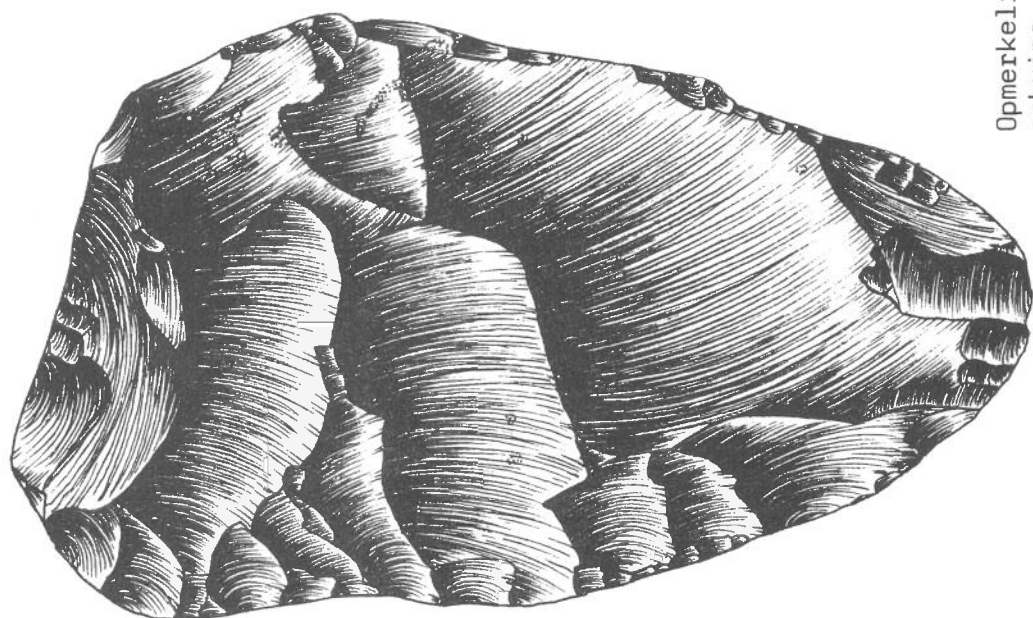

Fig.22.

Vindplaats:Rhenen I.b. (Z-0-groeve)
Vinder:M.van Baaren.1978.Rhenen.
Collectie:B.van IJmeren.Opheusden.

R.I.b-44.

LITERATUURLIJST.

- BOHMERS,A.und WOUTERS,A., Früh-und Mittelpaläolithische Funde aus den
Niederlanden.Palaeohistoria III.1954.
- BORDES,F.,Le paléolithique inferieur et moyen de Jabrud et la question du
Pre-Aurignacien.L-Anthropologie 51. 1951.
- BORDES,F.,Typologie du Paleolithique ancien et moyen.Bordeaux,1961.
- BOSINSKI,G.,Die mittelpaläolithischen Funde in westlichen Mitteleuropa.
Fundamenta A/4.1967.
- COLLINS.D.,Culture Traditions and Environment of early Man. Current Anthro-
pology X.-4. 1969.
- COLLINS.D.,Stone artefact analysis and the recognition of culture traditions.
Wold Archaeology 2. 1970.
- Collins.D.,Das Altpaläolithicum in England.(London) 1977.
- FAUSTEL,R.,Techniek der Steinzeit.Wemar. 1973.
- FRANSEN,C.J.H. en WOUTERS,A.M. Archaeologisch Onderzoek van Stuwwallen in
de Provincies Gelderland en Utrecht.Archaeologische Berichten,Bennekom en
Lent.1977.
- FRANSEN,C.J.H. en WOUTERS,A.M. Kort bericht over een recent gevonden skelet
van de Bosolifant in relatie met hetMidden-Acheuléen.Westerheem XXVII,I.
- ITERMANN.J., Flintwerkzeuge aus dem jüngeren Tertiair.Fundamenta A.2. Köln.
1970.
- JACOB-FRIESEN,K.H.,Die Altsteinzeitfunde aus dem Leinetal bei Hannover.1949.
- LEAKY.M.D.,Olduvai Gorge,Vol.3.:Excavations in Beds I and II. Cambridge Uni-
versity Press. 1971.
- LUMLEY,H.,La Préhistoire Francaise. 1976.Paris.
- RUST,A.,-Steffens,G.,Die Artefakte der Altonaer Stufe von Wittenbergen.
Neumünster.1962.
- SCHWABEDISSEN,H.,Zur Verbreitung der Faustkeile in Mitteleuropa.Fundamenta
A. 2. 1970.
- TOEPFER,V.,Das Clactonian im Saale-Mittelgebiet.Jahresschrift für Mittel-
deutsche Vorgeschichte.52. 1968.
- TUFFREAU,A.,Quelques aspects du palaeolithique ancien et moyen dans le Nord
de la France.Bul.de la Société de Préhistoire du Nord.Bul.No.8. 1972.
- ULRIX-CLOSSET,M.,Le paleolithique moyen dans le bassin mosan en Belgique.
Wetteren,1975.
- WIJMER,J.,Lower Palaeolithic Archaeology in Britain. 1968.